

TAMPEREEN YLIOPISTO

Dialogin mahdollisuus kasvatustieteiden ja
psykoanalyttisen ajattelun siltana -
Martti Siiralan keskeisten käsitteiden näkökulmasta

Kasvatustieteiden yksikkö
Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma

BRITA KUNELIUS-MÄÄTTÄ

Elokuu 2016

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden yksikkö

BRITA KUNELIUS-MÄÄTTÄ: Dialogin mahdollisuus kasvatustieteen ja psykoanalyttisen ajattelun siltana – Martti Siiralan keskeisten käsitteiden näkökulmasta

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 55 sivua, lähteet 2 sivua

Elokuu 2016

Tutkimuksen tarkoituksena oli ymmärtää ja tulkita kasvatustieteen ja psykoanalyttisen ajattelun dialogia, psykoanalyttikko, lääketieteen ja kirurgian tohtorin sekä psykologian dosentti Martti Siiralan ihmiskäsityksen ja keskeisten käsitteiden avulla. Tutkimusote oli kasvatustieteenfilosofinen, jolloin tutkimuksella etsittiin myös vastauksia kasvatustieteen ihmiskäsityksen ja päämäärän perusteisiin. Tutkimustehtävää ja tutkimuksen luonnetta määrittivät Martti Siiralan käsitteet: 'elämätön elämä', 'sijaisuus', 'sairauden yhteisöllisyys' ja 'todellisuuden harhainen omistaminen'. Näitä käsitteitä tarkasteltiin Siiralan 'yhteisösairas' käsitteen alla. Kasvatustieteen ja psykoanalyttisen ajattelun dialogin lähtökohtana oli sukupolvien siirtymän merkitys.

Tutkimuksen kysymyksiksi muodostuivat: Miten Martti Siiralan ihmiskäsitys ja käsitteet avaavat kasvatustieteen ydintä? Miten sukupolvien siirtymät ovat vaikuttaneet kasvatustieteen ajatteluun? Minkälaista yhteistä maailmaa psykoanalyttinen ajattelu ja kasvatustieteen ajattelu muovaavat tässä tutkimuksessa? Tutkimuksen aineistona olivat Martti Siiralan ajatukset ja kirjoitukset kirjoista; Uurtimo Yrjö, 2000. On puhuttava siitä mistä vaikenemme. Martti Siiralan ajatuksia elämästä, Siirala Martti, 1999. Syvissä raiteissa. Kansallisen itsetunnon matka ja Siirala Aarne ja Martti, 1960. Elämän ykseys sekä Therapie- säätiön julkaisemia artikkeleita.

Tutkimus on tehty aikuiskasvatustieteen näkökulmasta. Tutkimuksen rakenteen muodostivat filosofi Martin Heideggerin eksistentiaalis- fenomenologisen ihmiskäsityksen ontologinen lähtökohta ja filosofi Lauri Rauhalan kokonaisvaltainen ihmistutkimus. Dialogin peilinä toimi kriittinen aikuiskasvatustiede, jota edustivat kasvatustieteenfilosofi Paulo Freiren ja kirjailija, opettaja bell hooksin ajatukset vapauttavasta ja osallistavasta kasvatuksesta sekä filosofi Juha Varton monipuoliset kasvatustieteen näkökulmat.

Aineiston ymmärtämisen ja tulkinnan pohjalta kasvatustieteen ja psykoanalyttisen ajattelun yhteisenä vastuuna voidaan pitää 'huolta' kansainvälisistä ja maailmasta. Molemmat ajattelutavat jatkavat olemassaolon kysymyksen. Tähän kysymykseen liittyy Siiralan käsitteiden valossa 'taakkasiirtymä', jota kumpikaan ajattelutapa ei voi ohittaa, ohittamatta samalla maailmassaolokysymystä. Psykoanalyttisen ajattelun tiedostamaton voidaan nähdä kuormana, joka ei ole tullut riittävästi kohdaksi ja jaetuksi. Tämän kuorman alkuperä ei ole vain huonossa tai traumaattisessa lapsuudessa vaan yhteisessä todellisuuskäsityksessämme, jota yksikään tieteenala ei yksin tai yhdessä riittäväällä aktiivisuudella kiistä.

Avainsanat: kasvatustieteen ajattelu, psykoanalyysi, psykoanalyttinen ajattelu, dialogi, ihmiskäsitys

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	NÄHDÄ NÄKYMÄTÖN NÄKYVÄISESSÄ- PSYKOANALYYTTISEN AJATTELUN JA KASVATUSAJATTELUN YHTEINEN LÄHTÖKOHTA	10
2.1	YLEISTÄ	10
2.2	YHTEINEN IHMISKÄSITYS TEOREETTISENA LÄHTÖKOHTANA	11
2.2.1	<i>Ontologinen lähtökohta</i>	12
2.2.2	<i>Eettinen ja kasvatuksellinen lähtökohta</i>	13
2.2.3	<i>Dialoginen lähtökohta</i>	16
2.3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	17
2.4	TUTKIMUSKYSYMYKSET	18
2.5	TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON ANALYYSI	18
2.5.1	<i>Ontologinen analyysi</i>	18
2.5.2	<i>Ymmärtämisen ehtojen analyysi</i>	19
2.5.3	<i>Tutkimuksen ja tiedon analyysi</i>	19
2.5.4	<i>Kasvatuksellisen auttamistapahtuman analyysi</i>	20
2.5.5	<i>Autetuksi tulemisen analyysi</i>	21
2.5.6	<i>Tutkijan oma ymmärtämisen analyysi</i>	22
3	PSYKOANALYYTTINEN AJATTELU JA MARTTI SIIRALAN IHMISKÄSITYS	24
3.1	PSYKOANALYYTTINEN AJATTELU	24
3.1.1	<i>Näkökulma ahdistukseen</i>	26
3.1.2	<i>Näkökulma mielihyväsidonnaisuuteen</i>	27
3.1.3	<i>Näkökulma vastarinnasta</i>	28
3.1.4	<i>Näkökulma transferenssista</i>	29
3.2	MARTTI SIIRALAN IHMISKÄSITYS	30
3.2.1	<i>Elämätön elämä</i>	31
3.2.2	<i>Sijaisuus ja sairauden yhteisöllisyys</i>	32
3.2.3	<i>Todellisuuden harhainen omistaminen</i>	34
4	YHTEISÖSAIRAUS	36
4.1	VAJAVAIKUUDEN ILMENEMINEN	36
4.2	KANSALLINEN IDENTITEETTIMME	37
4.3	EI – TIETÄMISEN ASEENTEESTA	40
5	YHTEISÖSAIRAUTEEN VASTAAMINEN	41
5.1	MARTTI SIIRALAN IHMISKÄSITYKSEN JA KASVATUSAJATTELUN YHTYMÄKOHTIA	41
5.2	YHTEINEN SIJAIKUUTEMME	42
5.3	YHTEINEN AHDINKOON VASTAAMINEN	45
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
6.1	MITEN SIIRALAN IHMISKÄSITYS JA KÄSITTEET AVAAVAT KASVATUSAJATTELUN YDINTÄ?	48
6.2	MITEN SUKUPOLVIEN SIIRTYMÄT OVAT VAIKUTTANEET KASVATUSAJATTELUUN?	49
6.3	MINKÄLAISTA YHTEISTÄ MAAILMAA PSYKOANALYYTTINEN AJATTELU JA KASVATUSAJATTELU MUOVAAVAT TÄSSÄ TUTKIMUKSESSA?	51
7	POHDINTA	53
8	LÄHDELUETTELO	56

”Sijainen”

(Peippo, 1989)

”jos ette ota vastaan todellisuudenomistusta, se merkitsee, että joudutte ahdistumaan. Muuta tietä kohti vapautta ei ole olemassakaan. Siksi ahdistus ei ole kielteinen asia. Kuljettava tie on usein ahdas. Täytyy kuolla pois ja syntyä uudestaan”

”että on, siihen sisältyy riemua”

Martti Siirala

1 JOHDANTO

Tutkimukseni aihe kumpuaa historiasta ja eletyistä kokemuksista. Elämänhistorian ymmärtäminen ja tiedostaminen niin yksilön kuin yhteisönkin (yhteiskunnan) tasolla on tullut minulle koko ajan merkityksellisemmäksi erilaisten kokemusteni myötä. Näihin kokemuksiin olen etsinyt aikuisiällä vastauksia. Olen yrittänyt ymmärtää psyykkisen sairauden merkitystä perhedynamiikan näkökulmasta, Humberto Maturanan¹ näkökulmaa komponentin ja systeemin suhteesta, valtaan ja johtamiseen liittyviä merkityksiä, kokonaisvaltaista kohtaamista intersubjektivisuuden² näkökulmasta ja äidinkielen ja isänmaan³ sekä olemisen ja oppimisen⁴ suhdetta. Kaikki em. tutkielmat ovat jollain tavalla avanneet uutta ymmärrystä itsestäni ja sukupolvien siirtymistä.

Tuhkasaari (2013, 7) kuvaa sukupolvien siirtymiä ilmiöinä, jotka vaikuttavat ihmisen kokemukseen omasta itsestä ja toisista. Nämä kokemukset näyttäytyvät psyykkisenä ja somaattisena kärsimyksenä tuottaen elämän kaventumista. Nämä erilaiset sukupolvien siirtymät koskettavat meitä kaikkia. Yksittäisinä ja jakamattomina nämä kokemukset, ovat ne sitten subjektiivisia tai tieteellisiä, estävät syvemmän yhteisen maailmasuhteen kehittymisen.

Filosofi Martin Heideggerin (1889-1976) mukaan maailmasuhde on kokonaisvaltaista olemassaoloa, jota hän kuvaa maailmassa olemisen ”*kanssa*” -suhteena, jossa huoli kanssaihmisistä ja maailmasta on yhteinen vastuumme (Huhtinen 1995, 3). Minkälainen kasvatus sitten tuottaa yhteistä vastuuta tai huolta maailmasta, jonka ’kanssa olemme’ – ”*maailmaa ja itseä kun ei voi erottaa*” (Kakkori 2009, 56)? Miten nämä liittyvät sukupolvien siirtymien käsitteeseen ja teemaan? Heidegger (Jonathan 2000, 22-23) kuvaa maailmassa olemista ’täälläolona’, joka ’on’ menneisyytensä joko ilmeisellä tai vähemmän ilmeisellä tavalla ja täälläolo ’on’ menneisyytensä oman olemisen tavassa,

---

¹ Biologit Humberto Maturana ja Francisco Varela tutkivat systeemien itseuudistumisen periaatetta ja kehittivät Auto-poiesis – teorian. He paneutuivat elävään systeemiin sellaisena kuin se ilmenee itseään kopioivana eli itseään jatkuvasti tuottavana organisoitumisena.

² Daniel Sternin intersubjektivisuuden käsite

³ Identiteetin spiraalinomainen rakentuminen

⁴ UNESCO:n oppimisen pilarit ja oppia olemaan pilarin länsimainen merkitys

joka ´tapahtuu´ täälläolon tulevaisuuden pohjalta. Heideggerin ajatukset oman olemassaolon ja täälläolon kysymisestä toimivat tutkimukseni ennakkoymmärryksenä (Heidegger 2000, 41; ks.⁵ Kakkori 2009, 57).

Heidegger (Jonathan 2000, 48; ks. Heidegger 2000) pohtii maailmassa olemista varsinaisuuden ja epävarsinaisuuden käsitteiden kautta, jossa hän nimeää

”varsinaisuuden tilaksi, joka on vastaanottavasti avautuva. Varsinaisuuteen liittyy oma eksistentiaalinen itseymmärrys ja tämän ymmärryksen omaksuminen. Epävarsinaisuus on taas varsinaisuuden väärinymmärtämistä ja varsinaisuus tämän ymmärtämistä.”

Minkälaisia sukupolvien siirtymien epävarsinaisuuksia kasvatustieteessä ja -ajattelussa tulisi yhdessä nähdä ja ymmärtää, jotta itsestä, toisista ja maailmasta huolehtiminen voisi tulla yhdeksi kasvatukselliseksi päämääräksi?

Jo varsin iäkkäänä opiskelijana olen ymmärtämättäni toteuttanut elinikäisen oppimisen teemaa. Historiaani liittyy useampi koulutus ja ammatti. Näistä systeeminen perheterapiakoulutus ja Therapiea-koulutuskeskuksen psykoanalyttinen yksilöterapiakoulutus ovat merkittävästi muokanneet ajatteluni ennen kasvatustieteen pedagogisia opintoja. Pedagogiset opintojen aikana ymmärsin aiempien ja nykyisen koulutuksen merkityksen omalle olemassaololleni. Tämän kokemuksen tavoitin *poisoppimisen ahdingossa*, jossa eletyn elämän ja koulutusten yhteen nivoutuminen laittoivat minut kyseenalaistamaan kaikkea oppimaani. Pedagogisten opintojen kyseenalaistajina toimivat Paulo Freiren (1921-1997) ja bell hooksin (ks. myös⁶ Vuorikoski 43⁷) ajatukset vapauttavasta kasvatuksesta.

Kiinnostukseni kasvatustieteen⁸ ja psykoanalyttisen ajattelun yhdistämisestä on herännyt näihin teorioihin syventymisen myötä. Pedagogisten opintojen aikainen toiveeni oli, että voisin havainnoida yliopistossa annettua terapiaopetusta ja verrata sitä omaan kokemukseeni saamastani opetuksesta. Tämä toiveeni ei toteutunut, mutta ajatus psykoanalyttisen ajattelun ja kasvatustieteen yhteisistä lähtökohdista vahvistui mielessäni. Tuntiolettajuuden saaminen ammattikorkeakoulusta

---

⁵ katso

⁶ Myös tästä lähteestä löytyy samankaltaista tietoa

⁷ Vuorikoski pohtii kriittisesti akateemista sosialisatiota ja sen vaikutusta itseensä. Ks. myös Vuorikoski 2004.

⁸ Ymmärrän kasvatustieteen kasvatustieteen osa-alueeksi, jonka lähtökohdista on tutkia kasvatuksen tarkoitusta, menetelmiä, ihanteita ja eettisiä kysymyksiä sekä ihmisen todellisuuden käsityksen muuttumista.

vahvasti tätä ajatusta entisestään. Sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksen vahva lääketieteellinen näkökulma ja ihmisen lohkominen eri osa-alueisiin herätti useita kysymyksiä ihmisen olemassaolosta, ihmiskäsityksestä ja ihmistyön merkityksestä.

Pro gradu tutkielmani (jatkossa tutkimus⁹) on kasvatustieteellinen tutkimus sukupolvien siirtymistä. Tutkimus on tehty aikuiskasvatuksen näkökulmasta, jonka ymmärrän samanaikaisesti kehitykselliseksi ja kasvatukselliseksi näkökulmaksi¹⁰. Emme ole koskaan valmiita ihmisyydessämme, identiteettimme on alati muuttuva jolloin kehityksellinen ja kasvatuksellinen näkökulma sisältyy aina myös (aikuis)kasvattajan kuin kasvatettavankin yhteiseen kohtaamiseen ja muuttumiseen.

Tutkimukseni kohteena ovat psykoanalyttikko, lääketieteen ja kirurgian tohtori sekä psykologian dosentti Martti Siiralan¹¹ (1922–2008) tekstit. Therapiea-säätiön¹² ja koulutuskeskuksen perustaja Martti Siirala on yhteiskuntamme yksi merkittävimpiä ja moniulotteisimpia ajattelijoita. Psykoanalyttisen ajattelunsa hän perustaa Gaetano Benedettin¹³ oppeihin ja omaan teoriaan ruumiin (sisältää mielen) ja yhteisöpatologian välisen suhteen tarkastelusta. Jo vuonna 1966 hän esitti näkemysensä sairauksista ja niiden oireista ”*eksistentiaalisesti monimutkaisina*”, sillä ne hänen mie-

---

⁹ Tutkimuksessa käytetyt puolilainaukset viittaavat kappaleissa mainittujen henkilöiden käsitteisiin. Tutkimuksessa käytetyt kokolainaukset ja kursivoinnit tai kokolainaukset merkitsevät henkilön sanasta sanaan lainattua tekstiä. Tutkimuksessa käytetyt pelkät kursivoinnit merkitsevät tutkijan tulkittamia sanoja. Tutkimuksessa on käytetty runsaasti em. ilmauksia käsitteiden ja lainattujen ajatusten monimerkityksellisyydestä johtuen. Tutkijan omat ilmaisut ovat osa tutkijan subjektiivista ymmärrystä ja tulkintaa.

¹⁰ Therapiealaisen lähestymistavan lähtökohtana on ajatus mielen rakentumisesta vuorovaikutuksellisenä kehitysprosessina yksilön subjektiivisista kokemuksista (Tuhkasaari, 2013, 7). Systeemisen perheterapian näkökulma liittyy komponentteihin, jotka saavat aikaan muutoksen. Perheterapeutti ”uutena” komponenttina on perheen dynamiikassa ja sen muutoksessa osallisena (ks. Humberto Maturana; <https://www.jyu.fi/ytk/opiskelijavalinta/Psykologian%20artikkelikokoelma%202015/artikkeli%202>).

¹¹ ”Siiralan elämäntyön tärkein vaihe sattui yhteen Suomen itsenäisyyden ensimmäisten vuosikymmenien kanssa. Hän oli mukana käynnistämässä useita niistä toiminnoista, joiden avulla maamme terveydenhuollon kehitys saatiin vähitellen nousevalle uralle.” (<http://www.saunalahti.fi/arnoldus/siirala.html>)

¹² Kolme teoreettista mallia on ollut vaikuttamassa Therapiea-säätiön käsitykseen ihmisestä, hänen hoidostaan ja sairastamisestaan: klassinen psykoanalyysi, eksistentiaali- eli daseinanalyysi ja antropologinen lääketiede. (Kettunen 2016; Therapiea-säätiö vuosikirja 1958)

¹³ Gaetano Benedetti on ”Suomessa tunnettu lähinnä eksistenssifilosofian kautta ja pääasiassa Martti Siiralan kautta. Hänen menetelmänsä perustana on psykoanalyttisten ihmisten egon (minän) heikkouden tarkasteleminen lähinnä kommunikaatiofilosofisesti eksistenssianalyttisesta näkökulmasta. Havainnointiaan hän kuvaa kolmena sisäkkäisenä renkaana, jotka suurimmasta pienimpään ovat terapeutin ja potilaan suhde, transferenssitilanne ja tulkinta. Ensimmäinen sisältää seuraavat jne. Näiden kolmen aiheympyrän läpi kulkee poikkiyhteyksiä kuten vastarinnan, kieltäytymisen, toiveen tyydyttämisen, ambivalenssin, terapeutin vaikenemisen, tulkinnan ja tuen analyysin muodoissa. Benedetti pitää *intuitiota* suuressa arvossa nimenomaan yhteistyössä järjen ja analyysin kanssa. Kumpaakaan hän ei tahdo hyljeksiä vaan näkee niiden arvon ihmisen kokonaisolemukseen erottamattomasti kuuluvina. Hän uskaltautuu jopa mainitsemaan metafyyssisen rakkauden tärkeydestä, sydämen äänestä, jolle avautuu sairauden sisin olemus, joka pysyy suljettuna loogisille päätelmille.” (ks. http://siivola.org/markku/krit/alitajunnan_asiantuntijat.html)

lestään kuvasivat koko yhteisön tai ympäristön ja yksilön suhdetta. (ks. Tuhkasaari 2013, 20.) Teoksessaan *Syvissä rateissa*. Kansallisen itsetunnon matka (1999) hän kuvaa, kuinka suomalainen kansallinen identiteetti rakentui kahden vallan välissä identiteetiksi, joka oli liiankin riippuvainen entisten vallanpitäjien mielipiteistä tai suosioista. Kansallisen identiteettimme kahtiajakoisuus yhdessä kartesiolaisen¹⁴ ihmiskäsityksen kanssa ovat olleet vahvoja kansallisen itsetunton rakennusaineita.¹⁵ (Siirala 1960.) Kansallisen identiteetin kehittymisen vaiheet ovat oleellinen osa kasvatustieteellisen ajattelun historiaa ja kehittymistä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkimuksessani keskityn ymmärtämään Martti Siiralan ihmiskäsitystä sekä hänen keskeisimpiä käsitteitään; ´elämätön elämä´, ´sijaisuus´, ´sairauden yhteisöllisyys´ ja ´todellisuuden harhainen omistaminen´. Käsitteet ovat vaikeaselkoisia ja monikerroksisia, joten yritän tulkita ymmärrystäni tarkastelemalla käsitteitä yhdessä, ´yhteisösairus´ käsitteen alla. Ymmärtämiseni peilinä käytän eksistentiaalis-fenomenologisen filosofian sekä kriittisen ja osallistavan kasvatustieteen ja -ajattelun käsitteitä ja näkökulmia.

Tutkimukseni jakautuu seitsemään päälukuun. Kappaleessa kaksi kuvaan työni teoreettisia lähtökohtia. Eksistentiaalisen psykoanalyysin oppi-isänä voidaan pitää filosofi Martin Heideggeriä (1889-1976), jonka ajattelun merkitystä ei työssäni voi jättää mainitsematta. Filosofi Lauri Rauhalan (1914-2016) näkökulma kehon, tajunnan ja situationaalisuuden erottamattomasta suhteesta on työni kannalta hyvin merkityksellinen. Heideggerin ja Rauhalan ajattelun viitoittamana rakennan siltaa ja ymmärrystä, jonka avulla siirryn kappaleen kolme aiheeseen; psykoanalyttinen ajattelu; Martti Siiralan ihmiskäsitys ja hänen keskeiset käsitteensä. Kappaleessa neljä tarkastelen näitä käsitteitä yhdessä, ´yhteisösairus´ käsitteen alla. Kappaleessa viisi peilaan Siiralan aineistoa kriittisen kasvatustieteen käsitteisiin, kuten Paulo Freiren tiedostamisen ja muutoksen ja bell hooksin vapauttavan ja osallistavan kasvatuksen käsitteisiin sekä Juha Vartton monipuolisiin kasvatustieteen näkökulmiin. Kasvatustieteen olen rajannut kriittisen aikuiskasvatuksen piiriin. Kappaleessa kuusi tuon aineistoon syventymisen ja dialogissa syntyneen ymmärrykseni vastaamalla tutkimukselle asetettuihin kysymyksiin. Kappaleessa seitsemän esitän omaa pohdintaa tutkimuksen sisällöstä.

---

¹⁴ Ihmistutkimuksen kahtiajako sai alkunsa René Descartesin (1596 – 1650) ajattelusta.

¹⁵ ”Descartesin filosofialle rakentunut tieteen näkemys, jossa ihmisen tietoisuus nähdään erillisenä, muusta todellisuudesta riippumattomana *subjektina* ja muu todellisuus sen *objektina*” (Keski-Luopa 2014; Siirala 1988).

Terapiakoulutusten siirtyessä yliopistojen hallinnoimaksi koen eri tieteenalojen yhdistämisyhtymykset entistäkin tärkeämmäksi. Psykoanalyysi tieteenalana on oma *suljettu alueensa*, jolloin *sillan rakentaminen* elinikäisen oppimisen ja kasvatustajattelun näkökulmasta, on myös yhteisen keskustelun aloittamista yhteisestä maailmastamme.

2 NÄHDÄ NÄKYMÄTÖN NÄKYVÄISESSÄ- PSYKOANALYYTTISEN AJATTELUN JA KASVATUSAJATTELUN YHTEINEN LÄHTÖKOHTA

2.1 Yleistä

Nähdä näkymätön näkyväisessä käsitettä voidaan kuvata myös hiljaisen tiedon tai teorian käsitteen muodossa. Hiljaisen tiedon avulla voimme tutkia sellaista, jolle ei ole vielä sanoja, mutta jonka oletetaan vaikuttavan tai määrävän toimintaamme. Hiljainen tieto on yhteydessä laajempaan ymmärrykseen, joka käsittää toiminnan tai ilmiön eri puolet, se ei ole yksittäistä tai erillistä tietoa. Hiljainen teoria taas koostuu tiedoista, jotka ovat suhteessa toisiinsa. Hiljaista teoriaa tai tietoa ei voi ilmaista kielellisesti, mutta ne vaikuttavat arvoihimme, ymmärrykseemme ja toimintaamme. (Varto 2011, 26-27.) Juha Varto (mts.,¹⁶ 26) kuvaa artikkelissaan, Miksi miettiä metodologioita, kuinka

”tiede on pohjimmiltaan dialogia joka tähtää osallistujien tiedon ja ymmärryksen lisäämiseen eli korkeatasoiseen inhimilliseen oppimiseen”

Kielellisen tiedon ja teorian suhde hiljaiseen tietoon ja teoriaan ei ole välttämättä erotettavissa, suhde on ”läpäisevä ja liukuva” (Varto 2011, 16). Molempia tarvitaan ja molemmille tulee olla riittävästi tilaa, jotta ymmärryksen lisääntymiselle olisi mahdollisuus.

Heidegger kuvaa hiljaista tietoa ´Dasein´- käsitteen kautta, jossa ´Dasein´ tarkoittaa samanaikaisesti olemista ja oman olemisensa tiedostamista. (Kakkori 2009, 56; ks. myös Heidegger 1997, 16-17). Ymmärtäminen on yksi Dasein olemista rakentava tekijä, joka ilmenee olemisen kysymisen kautta. Tätä Heidegger kutsuu ´olemisymmärrykseksi´ ja tämä erottaa Dasein muista olevista. Kysyessään omaa olemistaan Dasein kysyy ”itseään ja täälläoloaan” – maailmassaolokokemustaan. Dasein maailmassaoleminen on ”daseinin omaa varsinaisuutta”, joka varsinaisuudessaan on samanaikaisesti kietoutunut ”kanssaolemiseen (Mitsein) ja

---

¹⁶ Mainitun teoksen sivulla

kanssatäälläoloon (Mitdasein)” (ks. myös Heidegger 2000, 150, 156-157). Dasein on siis oman olemisen kysymisen kautta myös ymmärtämisen lähtökohta.

2.2 *Yhteinen ihmiskäsitys teoreettisena lähtökohtana*

Rauhala (1992, 9) kuvaa kuinka ihmiseen kohdistuvan ontologis-filosofisen analyysin tulos on ihmiskäsitys. Hän toteaa, että tutkijan tulisi perustaa tutkimuksensa analysoidulle yhteiselle ihmiskäsitykselle, joka olisi tae sille, että osa olennaisesta voisi tulla tutkimuksen piiriin. Näin tutkijalla olisi mahdollisuus peilata tutkimustaan tähän yhteiseen ontologiseen ratkaisuun ja siinä hahmottuvaan ihmiskäsitykseen, kysyen ”*mitä muuta ihminen on kuin sitä, josta minulla on jo tietoa*” (mts., 9).

Rauhalan holistisen ihmiskäsitys on kolmijakoinen. Ihmisen ontologinen perusta lepää ”kehollisuuden (olemassaolo orgaanisena tapahtumana), tajunnallisuuden (olemassaolo kokemisen erilaisina laatuina ja asteina) ja situationaalisuuden (olemassaolo suhteina todellisuuteen)” täälläolossa (Rauhala 1992, 10). Miten nämä osa-alueet, jotka edellyttävät toinen toisensa sitten ilmenevät elämässä? Rauhalan esimerkit¹⁷ merkityskokemusten ja tajunnan kietoutumisesta kuvaavat kuinka tajunta tarvitsee sisällölliset aiheensa situationaalisuuden faktisuudesta. Merkitys todellistuu vain näiden sisältöjen kautta, luoden niistä mielellisiä suhteita situaation rakennetekijöihin. Merkityssuhde syntyy, kun:

”(--) tajunnalle tarjoutuu jokin mieli, joka asettuu suhteeseen tämän asiantilan kanssa siten, että se ymmärretään tuon ilmenneen mielen avulla joksikin. (---) Uudet mielelliset sisällöt ”otetaan vastaan” ja ”tulkitaan” jo olemassaolevan tajunnansisällön avulla. (---) tätä kolmijakoisuutta ei voi esinemäisesti irrottaa toisistaan, koska ”muutos yhdessä ”resonoi” samanaikaisesti toisissa” (Rauhala 1992, 10, 13.)

Mielellisiä sisältöjä Rauhalan kuvaa ´fenomenologisina horisontteina´. Maailmassaoleminen on näiden mielellisten suhteiden verkostoa, joka on ”*historiallisuutensa valossa etenevää ja jatkuvan uudeksi tulemisen tilassa olevaa.*” (Rauhala 1992, 13.)

---

¹⁷ Rauhala kuvaa kuinka ”nuori, joka on yksipuolisesti askarrellut vain rationaalisten asioiden kanssa ei pysty myötäelämään pakolaisena maahan muuttaneiden vierasmaalaisten orpouden tunnetta.” (Lehtovaara, 1994, 121).

Rauhala (2005, 11) pyrkii myös ymmärtämään kulttuurin ja ihmisen ”oman olemistavan perusluonnetta”. Hän kuvaa miten ”ihminen luo ja aiheuttaa kulttuuria omalla olemassaolollaan” (mts., 11). Kulttuurin ja ihmisen suhde on näin dynaamisesti etenevä vastapuolet toisiinsa kietova prosessi. Ihminen elää ja toimii kulttuurin ehdoilla - *sen sisällä*. Kulttuurin ja ihmisen ykseys ja yhteys ovat ”kulttuurin kokonaisuutta” (Rauhala 2005, 12). Rauhala selventää kulttuurin käsitettään peilamalla sitä Edward Taylorin (*Primitive Culture*, 1871) määritelmään, jossa kulttuuri nähdään yhdessä olemisen suhteessa syntyneenä; tiedon, uskon, taiteen, moraalien, lain, tapojen ja muiden ominaisuuksien sekä tottumusten ja sitä säätelevien merkitysjärjestelmien yhteisenä kokonaisuutena (mts., 17). Tähän hän lisää vielä ”*prosessinomaisuuden, muutoksenalaisuuden ja ihmisyksilön osuutta täydentävät aspektit*” (mts., 18).

2.2.1 Ontologinen lähtökohta

Tutkimuksen teoreettis-filosofisena viitekehyksenä on eksistentiaalinen fenomenologia, jossa oleminen ja sen ymmärtäminen nähdään kehämäisenä ymmärtämisenä olemiselle. Heideggerin (2000; Kakkori 2009, 39) kuvaa olemisen kysymistä ontologisessa määritelmässään fenomenologian alkuperän merkityksestä, joka on ’olioissa’ joiden omaksi itseksi manifestoituminen on jo olemassa. Eksistentiaalinen ymmärtäminen kuvaa täälläolon olemistavan rakenteita ja eksistenssi ymmärrystä siitä, mitä oleva on (ks. Heidegger 2000). Olevalla itsellään on olemiskysymykseen erityislaatuinen suhde, joka asettaa kysymyksen olemisen mielestä. Tätä Heidegger kuvaa täälläolona, joka ”*toimii periaatteessa olevana, joka on ennakkoon kysymyksen kohteena suhteessa olemiseen*” (Heidegger 2000, 35). Tieteet ovat olemisen tapoja, jotka suuntautuvat ennakkoon olemiseen, jota ne eivät itse ole. Oleminen maailmassa on kuitenkin olemuksellista olemista, jolloin tieteen suhde olemisen kysymiseen tai olemisen mieleen on aina myös oman olemisen kysymistä. Täälläolon kysyminen on siis perustavanlaatuisesti maailmassaolon ja olevan olemisen ymmärtämistä. (mts., 33.) Jokainen täälläolo on ainutlaatuinen.

Olemisen merkitys avautuu meille hermeneuttis- fenomenologisen ymmärtämisen kautta, ”*jossa oleva kysyy omaa suhdettaan olemiseensa*” (Heidegger 2000, 38; ks. Rauhala 1969, 42-43). Oleminen olemisessaan ’ON’, ja sitä ei tulisi yrittää hallita tai kategorioida, koska silloin se katoaa näkyvistä. Sen ymmärtäminen tekee siitä näkyvämmän. Oleminen itsessään ei ole myöskään sidottu aikaan tai paikkaan, koska se on olemista menneisyydessä, nykyisyydessä ja tulevaisuudessa, joka on suhdetta olevaan – maailmassaolokokemusta. (ks. Jonathan 2000; Kakkori 2009.) Heideggerin mukaan ihmiset *johtavat* omaa olemistaan. Ihmisen on mentävä olemisessaan eteenpäin, mutta onko

eteenpäin meneminen sitä, miten sen ajallisesti ymmärrämme vai olemisen oman suhteen jatkuvaa kysymistä? Eteenpäin menemisen vastakohtaksi Heidegger nostaa kuoleman, mutta onko tämä konkreettista kuolemaa vai *olemisen tyhjyyttä* - olemisen kysymisen tyrehtymistä?

Aki Huhtinen (1995, 39) kuvaa tätä kuolema -käsitteen merkitystä vertailemalla Freudin ja Heideggerin käsityksiä kuolemasta. Freudin kuolemanvietti ja elämänvietti ovat vastakkaisia, ja kuolemanvietin syyt löytyvät tiedostamattomasta sekä menneestä. Heideggerin Dasein -analyysissa kuolema on alati kietoutunut olemassaolomme. Kuoleman voidaan nähdä vapautena, jossa ”*kuolemanvietti Dasein-analyttisesti tarkoittaa toivetta voittaa elämän mitättömyys*” (mts., 39). Tässä tutkimuksessa Freudin kuolemanvietti kuvaa enemmänkin ihmisen sisäistä ja ulkoista yhteydettömyyttä, joka jättää ihmisen sulkeutuneisuuden – ‘das Man’¹⁸- tilaan, kun taas elämävietti on aukeamista omaan elämään – *Dasein olemassaoloon ja täälläoloon*.

Huhtinen (1995, 34-35) pohtii Heideggerin Dasein -analyysin ja lääketieteen suhdetta huolen olemuksen käsitteellä. ‘Huolen olemus’ on olemisemme perustapa, jolloin auttamisen tulisi tapahtua ihmisen ”*huolessa*”, ei hänestä huolehtien. ”*Täälläoloo*” hän kuvaa olemisen muodoksi, jossa ”*ihminen voi olla oma olemisensa*” ja ymmärtää olemassaolonsa toteutumisen esim. sairaudessa. Psykoanalyttisen ajattelun näkökulmasta auttaminen, joka tapahtuu ihmisen huolessa on auttamista, jossa terapeutin on mentävä sinne missä potilas on, jotta hän voisi ymmärtää potilaan maailmaa. Hänen on osattava tulla sieltä myös pois, jotta maailmat voisivat yhdistyä. Potilaalla tässä tarkoitetaan ihmistä, jonka vetoomukseen vastataan.

Siiralalle oleminen ja sen ilmeneminen muodostuvat ”*syyverkoista*”. (ks. Jokela 2015; Siirala 1966.) Ilmenemisen käsitteen voi ymmärtää myös kokemuksen käsitteenä, jossa kokemus muodostaa yksilön maailman tai on väylä itse maailmaan. Psykoanalyttinen ajattelu perustuu juuri kokemuksen tarkasteluun ja sitä kautta merkitysten ymmärtämiseen. (ks. Jokela 2015; Rogers 1951)

2.2.2 Eettinen ja kasvatuksellinen lähtökohta

Heideggerin (Luoto 2001, 24) ajatus etiikasta liittyy eettisen ajattelun haurastumiseen sitä mukaan, kun sääntöjen ja normien vahvistuminen tapahtuu. Heideggerin ajattelussa Ethos saa merkityksen ihmisen ”*asuinsijana*”, jossa ihminen on alttiina ja suhteessa johonkin laajempaan, mitä hän ei voi

---

¹⁸ Jokapäiväistä olemista Heidegger kutsuu ‘das Man’ käsitteellä

koskaan täydellisesti tavoittaa. Eetoksen Heidegger mieltää mielekkyyden kautta, joka toteutuu asuinsijan myötä – mielen avautumisen kautta. Heideggerin ajattelun kysyessä olemista, se samalla kysyy rajallisuutta ja maailmaa. Tämä on olennaisesti huolen kantamista maailmasta, jolloin kysyminen antaa meille ”syyn jättää huoli, maa ja maailma silleen”. (mts., 27, 40; ks. Kakkori 2009, 55.) Etiikan alkuperä on olemisen mielen kysymisessä, jossa ihminen kantaa vastuun valinnoistaan ja olemisensa mielekkyydestä. Dasein olemista rakentavana tekijänä Heidegger (mts., 56) pitää ymmärtämistä, joka on Dasein olemisyymmärtämistä omasta maailmassaolemisesta. Tämä on Dasein olemisen, mutta myös tietämisen tapa. Tämä eroaa ´das Manin´ olemisen tavasta, joka ei kysy olemistaan vaan tyytyy annettuun. Koska ymmärtäminen ja olemiskyky ovat olemista maailmassa, ne ovat myös ontologinen kysymys maailmaan asettautumisesta ja maailman ymmärtämisestä. Heideggerin käsite ”luonnostava ymmärtäminen” kuvaa Dasein olemista ”maailmaan heitettynä”, joka tarkoittaa myös ”luonnosteluun heitettynä olemista”, tämä luonnostelu rajaa Dasein olemisen. ”Ymmärtäminen luonnostamisena on Dasein olemistapa, Dasein eksistentiaali.” (Kakkori 2009, 58; ks. myös Heidegger 2000.)

Varto (1991, 39-40) kuvaa eettistä näkökulmaa terveysihanteen näkökulmasta, jossa oppineet yrittävät määritellä *terveen ihmisen* ymmärtämättä, että terveys on aina yksilön omaan kokemukseen perustuvaa. Omaan elämään liittyvät käsitykset ja merkitykset jotka on ymmärretty, yhdessä jaettu ja sanoitettu voivat ainoastaan olla terveyden arvoina ja näin sisäistettynä terveytenä. Ihmisen tulee siis itse kokea se, mistä puhutaan terveytenä omassa elämysyhteydessään, muihin liittyneenä. Tällaista kokemusta ei voi syntyä itsestään vieraantuneelle ihmiselle, jolloin terveyden merkitys jää pinnalliseksi ja abstraktiksi suorittamiseksi. Samankaltainen abstraktiuden kokemus syntyy ihmiselle, joka *järjellään* vastaanottaa kasvatuksen periaatteita kyseenalaistamatta niitä. Kasvatuksen merkitys jää näin sisäisesti yhteydettömäksi oman olemassaolokokemuksen puuttuessa¹⁹. Ihmisen olemassaolon perustana on kuitenkin luontainen pyrkimys itsen löytämiseen, jolloin kasvattaminen ei voi olla ulkoapäin ohjattua, vaan jokainen tarvitsee subjektiivista kokemuserustaa oman ymmärryksen lisääntymiseen.

Jack Mezirow (1995, 5) kuvaa aikuisiän kasvamista ja oppimista erilaisten tietämisen tapojen ylläpitämisenä, jossa aiemmin hankitut taidot, erilaisten kollektiivisten tapojen, normien ja rituaalien muodossa, varmistetaan ja vahvistetaan oppimisen prosesseissa. Näitä tietämisen tapoja siirretään

---

¹⁹ Valeminä eli false self ilmiö ks. Winnicot <http://icpla.edu/wp-content/uploads/2013/02/Daehnert-C-The-False-Self-Contemp.-Psychoa.-34-251-271.pdf>

sitten kyseenalaistamatta uusille sukupolville. Tietämisen tavat ovat osa omaa elämää ja sen ”*arvostettuja tuen ja turvan lähteitä*.” Uudistavan oppimisen käsitteen hän kuvaa kriittisen itsearvioinnin prosessiksi, jossa yhteisessä vuoropuhelussa etsitään erilaisia vaihtoehtoisia perspektiivejä hahmottaa itseä ja maailmaa. Hän toteaa, että uudistava oppiminen voi toteutua myös ”*vakiomuotoisen ope- tuksen ja psykoanalyttisen hoidon yhteydessä*” (mts., 6).

Merkityksen -käsitteen hän (1995, 18-20) jäsentää kahden eri ulottuvuuden kautta, jossa ”*merkitysskeemat*” liittyvät syys-seuraussuhteisiin ja odotuksiimme niistä, kuten ”*aurinko nousee idästä ja laskee länteen*”. *Merkitysperspektiivit* hän jäsentää olettamuskokonaisuuksiksi, ”*joihin uudet ko- kemukset sulautetaan ja joka tulkinnan kautta myös muokkaa ja muuntaa niitä*” (Mezirow 1995, 18). Merkitysperspektiivit siirtyvät meihin lapsuuden sosiaalistumisprosesseissa erilaisten emotio- naalisesti ladattujen suhteiden vuorovaikutuksessa. Nämä kokemukset vaikuttavat ennako-odotuk- siimme itsestä, toisista ja tulevasta. Uudet kokemukset, joihin sopeudutaan kyseenalaistamatta niitä, vahvistavat aiempaa sosiaalistumisprosessia ja ulkoapäin annettua määritelmää itsestä. (mts., 20.) Uuden oppiminen edellyttää siis uusien tulkintojen tekemistä sisäistetyistä itsestäänselvyyksistä. Uusien merkitysskeemojen luominen voidaan nähdä myös *vanhan poisoppimisena*. Häiriön tai vää- ristymän uudelleentulkinta luo näin tilaa rakenteiden uudelleenmuotoutumiselle. (mts., 21; ks. Tuh- kasaari, 2014, 7.)

Martti Lindqvist (1945-2004) on tutkinut sosiaali- ja terveydenhuollon ammatti-ihmisten si- jaisuutta kirjassaan *Auttajan varjo: pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa*.²⁰ Ih- miskäsityksen näkökulmasta hän valottaa ihmisen sisäsyntyistä problematiikkaa vapauden ja riippu- vuuden perusjännitteen osalta, jossa täydellinen vapaus ilmenee tyhjyytenä ja tuhoava riippuvuus avuttomana takertumisena. Hän nostaa myös esiin näkökulman, jossa riippuvuus voi olla huikaise- van syvää yhteyttä, joka tuottaa vapautta. (Lindqvist 1992, 45-46, ks. myös Lindqvist 1991.) Myös kasvatustieteellisessä ajattelussa on omat varjonsa, joiden näkeminen voi olla hankalaa. Sukupolvien siirtymät ovat yksi näkökulma pahuuden ja haavoittuvuuden ongelmaan, jonka näkyväksi tekeminen on mitä suuressa määrin ihmistyön etiikkaa, jota kasvatusajattelukin edustaa. Kasvamisen yhtenä oikeutuksena on ”*kasvatuksellinen hyvä*” (Värri 1997, 168) - kasvamisen vapauteen ja itsenäisyy- teen. Kasvamisen oikeutuksen hämärtyminen voi johtaa siihen, että ne jotka määräävästi vaikuttavat kasvattamiseen, eivät itse näe kasvamisen päämäärää näin. Heidän omat päämääränsä, jotka ovat heille tärkeitä tai jota he eivät ole ehkä itse pystyneet toteuttamaan, saattavat nousta kasvattamisen

---

²⁰ Lindqvist Martti 1991.

päämääräksi. Tällaisessa ilmapiirissä kasvaminen on sijaiseksi kasvattamista. Sijaiseksi kasvattamisessa ilmenevät juuri ne ”puutteet joita sijaiseksi asettajalla on ihmisenä.” (Ketonen 1981, 232-233.)

2.2.3 Dialoginen lähtökohta

Kasvatustapahtuma on vuorovaikutukseen perustuva inhimillinen kohtaaminen, jossa kasvattajan elämänsituaatio kohtaa kasvatettavan tilanteen. Kasvattajalla ja kasvatettavalla on molemmilla oma tehtävänsä – roolinsa, mutta heillä on myös vastuu omasta olemisestaan. Kasvattajan näkökulmasta kasvattamiseen liittyy aina vastuuta, jonka lähtökohtana tulisi olla kasvatettavan elämäntaidon parantaminen. (Pakkanen 2002, 242; ks. Värrä 1997.) Kasvattaja ei saisi tunkea omia ihanteitaan kasvatettavaan, vaan lähtökohtana tulisi olla kasvatettavan *oma ääni* (mts., 243; ks. hooks 2014).

Veli-Matti Värrä (1997, 35) kuvaa kasvattajan vastuuta:

”Sillä miten kasvattaja on ratkaissut suhteensa yhteisönsä yleisiin kasvatuskäsityksiin, on etenkin kasvatussuhteen varhaisvaiheessa ensisijainen merkitys.”

Hän nostaa perustavanlaatuisesti kysymykseksi juuri ihmiskäsityksen, jossa ontologiset ja eettiset sitoumukset tiivistyvät. Kasvattajan ymmärrys kasvatuksen perusteista, ”kasvatuksen edellytyksistä, menetelmistä ja päämääristä” perustuvat kasvattajan omiin kasvatuskäsityksiin, jotka ovat osa hänen merkityssuhteidensa kokonaisuutta. (Värrä 1997, 35-36.) Kasvattajalla on kasvatettavasta tietty esiymmärrys, joka tietoisesti tai tiedostamatta suuntaa kasvattajan valintoja. Kasvatussuhteessa ovat mukana kasvattajan oma ihmiskäsitys ja suhde maailmaan, se miten kasvattaja todellistuu omassa olemassaolossaan. Nämä ohjaavat kasvattajan kasvatuspäämääriä ja yhdessä todellistuvaa kasvatustodellisuutta. Värrä kuvaa tätä kasvatustodellisuutta neljän tason mukaan, joka käsittää:

”kasvattajan merkityssuhteiden kokonaisuuden, kasvatettavan merkityssuhteiden kokonaisuuden, kasvattajan ja kasvatettavan yhteiset merkitykset sekä yhteisen maailman (Mitwelt), johon sekä kasvattaja että kasvatettava osallistuvat ja jota varten kasvatuksellinen orientointi tapahtuu.” (Värrä 1997, 37.)

Pakkanen (2002, 244; ks. Heikkilä & Heikkilä 2001) kuvaa ”*dialogikulttuuria*”, jossa tavoitteena on ihmisyyden kunnioittaminen. Tällainen kulttuuri sisältää terveen nöyryyden itsen ja toisen välisessä suhteessa, jossa on hyväksyttyä olla erilainen ja eri mieltä asioista. Nämä erilaiset näkökannat ovat tasavertaisessa suhteessa toisiinsa luoden uutta yhteistä ymmärrystä maailmasta, jossa olemme. Dialogiseen kulttuuriin ja suhteeseen liittyy oman keskeneräisyyden hyväksyminen, jossa elää ymmärrys siitä, että täydennymme tai avaudumme vain *toisen* kautta, kuten *toinenkin* tarvitsee meitä. Dialogikulttuuriin ei liity toisen muuttaminen, vaan toisen erilaisuus on rikkautta, jota tulee vaalia. Kasvattamisen ja kasvamisen haaste koskettaa kaikkia suhteessaolijoita. Aikuiskasvatuksen näkökulmasta tämä tarkoittaa eri osapuolien heittäytymistä *yhdessäoppimiseen*. Tällaisen oppimisen lähtökohta perustuu ensisijaisesti ennakkoymmärtämiseen, jonka annetut rakenteet määrittelevät (opetussuunnitelma, tavoitteet jne.). Toissijaisesti oppiminen voi näiden annettujen rakenteiden sisällä perustua Freudin käsitteeseen ’vapaan assosiaation tilasta’, jossa opittava aines nousee niistä kokemuksista ja merkityksenannoista, jota kukin itsessään kantaa. Tällaisen aineksen synteesi tuottaa jokaisen merkitysmaailmaan jotain uutta, joka vaikuttaa niin kasvatuksellisesti- kuin kehityksellisesti. Tällainen dialogikulttuuri antaa mahdollisuuden muutokseen, joka tapahtuu ”(--) *osallistujissa heidän omilla ehdoillaan, jos on tapahtuakseen*. Tässä on Heideggerin ”*silleen jättämisen tila*” (Pakkanen 2002, 249-250.)

2.3 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää ja tulkita kasvatustajattelen ja psykoanalyttisen ajattelun yhteistä *maaperää* dialogin keinoin. Tutkimuksen aineistona toimi Martti Siiralan ihmiskäsitys ja keskeiset käsitteet ’elämätön elämä’, ’sijaisuus’, ’sairauden yhteisöllisyys’ ja ’todellisuuden harhainen omistaminen’. Kasvatustajattelen ja psykoanalyttisen ajattelun siltana toimi dialogisuus ja silanrakentajana eksistentiaalis fenomenologis hermeneuttinen ihmiskäsitys ja ymmärtämisen tapa. Nämä ilmenivät tutkimuksessani valintoina, joiden tarkoituksena on luoda rakenteet aineiston tutkimiselle. Rakenteet muodostuvat Martin Heideggerin ontologisesta ihmiskäsityksestä ja Lauri Rauhalan kokonaisvaltaisesta ihmistutkimuksesta. Kasvatustajattelen olen rajannut kriittisen aikuiskasvatuksen piiriin ja psykoanalyttisen ajattelun; Martti Siiralan ihmiskäsityksen ja keskeisten käsitteiden tarkasteluun. Tutkimuksen luonne on kasvatustilosophinen. Sukupolvien siirtymät käsitte toimii dialogin aloituspuheenvuorona johdatellen keskustelua johtopäätöksiin asti.

2.4 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen kysymykset muodostuvat Martti Siiralan käsitteiden kautta. Miten Martti Siiralan ihmiskäsitys ja käsitteet avaavat kasvatusajattelun ydintä? Miten sukupolvien siirtymät ovat vaikuttaneet kasvatusajatteluun? Minkälaista yhteistä maailmaa psykoanalyttinen ajattelu ja kasvatusajattelu muovaavat tässä tutkimuksessa? Kasvatusajattelun ydinkysymyksen ymmärrän kysymykseksi ihmiskäsityksestä ja kasvatuksen yhteisistä päämääristä. Tutkimuksen aineistona on Martti Siiralan teos ”Syvissä raiteissa, kansallisen itsetunnon matka” (1999), Aarne ja Martti Siiralan, ”Elämän ykseys” (1960 sivut 7-136), Yrjö Uurtimon, ”On puhuttava siitä mistä vaikenemme, Martti Siiralan ajatuksia elämästä” (2000) sekä Martti Siiralan ajatuksia Therapiea-Säätiön tuotannosta. Dialogin peilinä toimi Paulo Freiren ja bell hooksin ajatukset tiedostamisesta, muutoksesta ja vapauttavasta kasvatuksesta, valtauttamisesta ja äänen antamisesta sekä Juha Varton monipuoliset näkemykset kasvatusajattelusta.

2.5 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi

Tutkimusmenetelmänä on fenomenologis hermeneuttinen ymmärtämisen tapa ja analyysimenetelmänä Rauhalan (Lehtovaara 1994; Rauhala 1974b, 23-24) eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsityksen tieteenfilosofiset tavoitteet. Lehtovaara (1994; ks. Giorgi 1970) pohtii tutkimuksessa, Subjektiiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena Rauhalan psykoterapian tieteenfilosofisen menetelmän käyttöä kasvatustieteellisen tutkimuksen analyysinä. Tutkimuksessaan hän muuttaa nämä tavoitteet kasvatusta koskeviksi ja perustelee psykoterapeuttisen ja kasvatuksellisen logiikan samaistamisen merkityksen ihmisen ja maailman suhteen merkityksen (olemuksen) tärkeydellä. Kuvaan seuraavaksi näiden viiden psykoterapian tieteenfilosofisen tavoitteen merkitystä aineiston analyysille. Olen muokannut näitä tavoitteita edelleen aikuiskoulutuksen näkökulmaan sopiviksi, pidättäytyen kuitenkin alkuperäisten tavoitteiden äärellä.

2.5.1 Ontologinen analyysi

Heideggerin näkökulma olemiseen on, että sitä ei voi yleistää. Oleminen eroaa muiden olemisesta siinä tavassa, jossa olemme omassa elämässämme. Täälläolo on myös ymmärtämistemme tai väärinymmärtämistemme maailmasta. Olemisymmärryksemme on siis täälläolomme olemisen määre. ”*Täälläolon hermeneutiikka on myös täälläolon hermeneuttista tulkintaa täälläolosta, täälläolon*

avulla ja täälläoloa varten.” (Reé 1998, 18-19.) Heideggerin kuvaus täälläolosta on sen erityinen olemismuoto, joka ”*jää siltä itseltä kätkeyksi*” (mts., 21). Heideggerin mukaan ympäristömme ja kulttuurimme on ”*täälläolon tilallisuutta*”, joka on jokaisen olemassaolon ainutlaatuinen ja inhimillinen situaatio. Tätä hän tarkentaa vielä ´käsilläolevuuden´ ja ´esilläolevuuden´ käsitteillä, joista käsilläolevuus kytkeytyy mm. Toiseen ja sosiaaliseen, esilläolevuuden suuntautuessa teoreettiseen ja tieteelliseen. (Heidegger 2000.) Heideggerin ”*oman olemassaolon kysyminen*” on perustana tutkimuksen *rakenteille*.

2.5.2 Ymmärtämisen ehtojen analyysi

Tutkimuksen dialogisuus perustuu ymmärtämiseen, joka on Heideggerin (Kakkori 2009, 58) sanoin ”*perustavanlaatuinen toiminta, joka mahdollistaa elämisen ja toimimisen maailmassa*”. Ymmärtäminen on ontologinen kysymys ja ”*ymmärtäminen luonnostamisena on Dasein olemistapa*”, jolla se on aina löytänyt itsensä maailmasta. Oman olemassaolon ymmärtäminen sellaisenaan on myös maailman ymmärtämistä ja maailmaan avautuneisuutena asettumista. Tämä on myös Dasein näkemistapa. (mts., 59.)

Tulkitseminen (Kakkori 2009, 60) perustuu siihen, mitä on jo hallussa – ”*edeltä hallussa olevaan*” (*Vorhabe*), siihen mitä on näkyvillä ”*ennakkonäkymään*” (*Vorsicht*) ja siihen ”*mihin etukäteen tartutaan – esikäsitukseen*” (*Vorgriff*). Näitä kolmea hermeneuttisen metodin käsitettä ei voi erottaa, koska ne muodostavat ymmärtämisen ”*horisontin*”. Tämä merkityssuhteiden kokonaisuus kuvaa tulkitsijan, tulkittavan ja tulkittamisen keinoja kehämäisenä kokonaisuutena. Tutkimuksen tekijä on osa tätä kehää, kysymällä, ymmärtämällä ja tulkittamalla aineistoa. Ymmärtäminen ja tulkitseminen tuottavat uuden tai uusia kysymisen muotoja, jolloin *tulkinta ja totuus* eivät ole koskaan täysin saavutettavissa. Tutkijan vastuu liittyy joidenkin kysymysten ´silleen jättämiseen´.

2.5.3 Tutkimuksen ja tiedon analyysi

Rauhala (Lehtovaara 1994, 162-163; ks. Rauhala 1981, 31) eksistentiaalis-fenomenologisen filosofian mukaan ihmistä tutkittaessa on oleellista se minkälaiseksi ihminen ennakkokäsitysten mukaan oletettu. Miten tämä oletus toteutuu suunnitteluvaiheessa, toteutusvaiheessa ja ymmärrystä tulkittaessa. Näiden analyysi osoittaa minkälainen ihmiskäsitys on todellisuudessa tutkimuksen taustalla. Rauhala filosofianfilosofia osoittaa metodologian käsitteen ”*metodien ja taustalla olevien oletusten ja*

lähtökohtien selvittelyksi”. (mts., 162.) Tässä tutkimuksessa ihminen ja hänen ‘kulttuurinsa’ tai ympäristönsä on nostettu yhdeksi keskeisistä tarkastelukohteista Siiralan käsitteiden muodossa. Ihmisen eksistenssiä ja eksistentiaalisuutta tarkastellaan yhdessä. Ihmisen *riippuvaisuus* kulttuurista ja toisista on ymmärretty oleelliseksi osaksi ihmisen ominta merkitysjärjestelmää. Ympäristö ymmärretään näin ihmisen situaationa ja perustavana olemisen rakennetekijänä. Ympäristöä ja ihmistä ei eroteta toisistaan. (mts., 179.) Analyysin haasteen tuottaa jokaisen ihmisen ainutlaatuinen suhteensaolon tapa, joka ei ole yleistettävissä mutta ymmärrettävissä hermeneuttisen avautumisen kautta. Rauhala (2005, 110) mukaan psykoanalyysi ja psykoterapia omassa tutkimuksessaan kuvaavat tätä yksilön ja situaation muuttuvaa kietoutuneisuuden tapaa.

2.5.4 Kasvatuksellisen auttamistapahtuman analyysi

Varto (1990, 37) pohtii ”*silleen jättämisen*” lähtökohtaa, jossa ajattelemisen toteutuu, kun ”*oppii olemaan, siinä mitä on*”. Ajattelemista hän kuvaa ”*silleen jättämisen*” oppimisena, jossa silleen jättäminen on ajattelemisen ja toimimisen olennainen rakenne. Hänen näkemyksensä tieteen suljetusta kehästä ilmenee juuri etiikan näkökulmasta, jossa jokin, joka ei ole tämän tieteen kehän sisälle kuulunut, sitä ei ole ollut olemassa. Hän lainaa Simone Weilin ajatuksia länsimaisesta etiikasta, joka ”*Aristoteleesta Kantiin on alistettu tiedolle ja tieteelle*”. Etiikka on tässä alistuneisuudessaan menettänyt olennaisimman olemassaolonsa piirteen ”*(--) kuvata ihmisen avoimuutta perustaansa päin*” (mts., 40.) Varto (1990, 41) käyttää ajattelusta vertausta, jossa ”*ajattelemisen on kiittämistä*” tai kiitollisuutta. Ajatellessaan ihminen on ”*avoimena perustaansa päin*” vastaanottaen ja sallien maailman tapahtumisen. Ajattelemisen ja olemisen suhde on myös ymmärtämistä.

Värrä (1997, 168-170) kuvaa Maurice Merleau-Pontyn näkemystä siitä, kuinka ”*ihmisen vapautta ja situaatiota on mahdotonta erottaa toisistaan.*” Jokainen kasvattaja on sidottuna situaatioonsa, joka on olemassa annettuna. Tämän näkökulman mukaan kasvattajan vastuuseen liittyy ”*kasvatuksellisen hyvän*” lähtökohtien kysyminen. Kysymällä kasvatuksellisen hyvän lähtökohtia kasvattaja kysyy samalla itseään, täälläolonsa. Tällainen kasvatuksellinen lähtökohta on auttavaa eli dialogista kasvatusta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on ihmiskäsityksen ja kasvatuksen päämäärän kysyminen. Kysyminen tapahtuu kasvatustapahtuman ja psykoanalyttisen ajattelun dialogissa, jossa ihmiskäsityksen kysyminen itsessään on auttamista ja näin dialogia. Ymmärrys ”*huolen olemuksesta, joka on olemisemme perustapa*” kuvaa konkreettisimmillaan sukupolvien siirtymien vaikutusta ajatteluun, jossa kasvatuksellinen auttamistapahtuma ei ole huolehtimista vaan yhdessä huolessa olemista. (Huhtinen 1995, 35; ks. Heidegger 2000.)

2.5.5 Autetuksi tulemisen analyysi

Miten *näkymättömän näkeminen* on kasvatuksellinen muutos? Tutkimukseni dialoginen aloitus liittyi kulttuuri käsitteen avautumiselle, Siiralan ´sukupolvien ketju´ käsitteen muodossa. Rauhala (2005, 28-29) kuvaa kulttuuri käsitettä tajunnan käsitteen kautta, jossa tajunta yhdessä kehollisen ja tilanteen kanssa muodostaa ihmisen kokonaisuuden. Tajuntaa hän kuvaa elämykselliseksi kokemisen tavaksi, jossa kokemussisällöt muodostuvat erilaisista sisällöistä, kuten tunteista, tiedosta jne. Kokemuksista yleisesti puhuttaessa käytetään käsitettä *mieli (noema) ja merkitys*. Mieli kuvaa esiasenteisempaa kokemusta ja merkitys korkeampaa kehitysvaihetta. Mieli ja merkitys ovat kietoutuneita toisiinsa. Mieli esiasteisena *tulkkiutuu* joksikin ymmärtämiseksi – ”*merkityssuhteeksi ihmisen maailmakuva*” avautuen näin tajunnalle ja tuottaen uutta näkemistä. (Rauhala 2005, 30.) Tajunta voidaan siis nähdä ”*mielellisyyden*” kokemuksena. Asioille syntyy mieli ja tämä mieli uuden sisällön myötä tulkkiutuu taas uudestaan tuottaen lisää mielellisyyttä tai ”*mielellistä vierautta*”. Mielellisyys tai mielellinen vieraus on erilaisten horisonttien tulkkiutumista tajunnassa ja tämän tulkkiutumisen tuottamaa merkityskokonaisuutta, josta ihmisen subjektiivinen maailmankuva muotoutuu. ”*Tulkkiutuminen ja maailmankuvaan sijoittuminen ovat havaitsemiseen ja kaikkiin tajunnallisiin ymmärtämisen muotoihin jo sisäänrakennettua struktuuria*” (mts., 30). Merkitykset siis tulkkiutuvat jo olemassaolevaan maailmankuvaan *annetun uuden mielen kautta*, joka sijoittuu uutena merkityksenä muiden horisonttien yhteyteen. Joskus tästä subjektiivisesta maailmankuvasta avautuva yhteys- horisontti on liian vieras tarjolla olevalle mielelle, jolloin myös ymmärtämysyhteys vääristyy muodostuneen merkityksen kautta. Ymmärtämysyhteyttä säätelee ”*asiallinen samansisältöisyys mielen ja vastaanottavan merkityskompleksin välillä myös tajunnassa aina toimiva kokemusten välinen mentaalinen dynamiikka, jota mm. psykoanalyysi tutkii.*” (Rauhala 2005, 31.)

Autetuksi tulemisen analyysi perustuu *näkemisen* oikeutukseen. Tajunnallinen annettuna oleminen kysyy tietä tietoisuuteen merkityssuhteen kautta. Jos tätä merkityssuhdetta ei synny oman olemassaolokysymyksen kohdalla, vaan ulkoapäin annettuna *kokemuksena*, merkityssuhde vääristyy kapeuttaen samalla kysyjän olemassaolon kokemusta. Maailmakuva muotoutuu annetuista *to- tuuksista*. Maailmankuvassa on aina meneillään ”*erilaisessa vaiheessa olevia merkityssuhdemuodosteita*” joiden tutkiminen on fenomenologisen kokemisen- *näkemisen* analyysia. (Lehtovaara 1994, 268.) Tajunta todellistuu ensisijaisesti kokemuksissa ja on näin Heideggerin esiymmärtäneisyyden jalostettua tulkitsemista. Tajunnallisuuden muodostamat merkitysyhteydet ovat ihmisen olemassaolon merkityksen kannalta yhtä tärkeitä kuin tieto. Tajunnan ilmentyminen mielellisenä kult-

tuurisena merkitysyhteytenä vaatii tajunnan filosofista selvitystä, jota myös tällä tutkimuksella sivutaan. Heideggerin näkemys tajuntaan liittyy ”*Dasein avoimuuteen (Offenheit) tiluassaan ja siihen sisältyvään olemisen paljastamiseen (Erschlossenheit)*” (Rauhala 2005,149). Runous on Heideggerille ”*olemisen kieli*”, jossa asetutaan sen kokemiseen ja kuulemiseen, mitä ei sanota. Heidegger kritisoi tieteellisen ajattelun mahdollisuutta tuottaa yleensäkin mitään yleispätevää tietoa. Tätä näkökulmaa peilaten sukupolvien siirtymien vaikutuksia tulee tutkia subjektin oman kokemuksen kautta. Siiralan keskeiset käsitteet ja näkemykset ovat näin subjektiivisia näkökulmia ilman yhteistä vuoropuhelua, jossa nämä näkökulmat tulevat jaetuksi. Tutkimukseni yhtenä tavoitteena on tämän yhteisen vuoropuhelun aloittaminen.

Dialogin merkitys *näkemisen* mahdollistajana liittyy vapauden käsitteeseen, joka merkitsee myös ihmisen sisäistä tilaa, jossa ihminen kykenee ”*irtautumaan niistä käsityksistä ja arvostuksista, jotka yhteiskunta kasvatuksen ja kulttuurin kautta häneen juurruttaa*” (Rauhala 2005, 276.) Dialogi auttamisen muotona on yhteistä ´totuuden´ etsimistä, jossa toisen näkökulmassa on aina jotain uutta myös itselle. Kasvatus, kuten psykoanalyysi tai psykoterapia ovat inhimillistä vuorovaikutusta, joka on kasvua tukevaa toimintaa. Kasvatusajattelun ja psykoanalyttisen ajattelun samankaltaisuus liittyy tähän subjekti-subjekti dialogisuhteeseen. (mts., 279.)

2.5.6 Tutkijan oma ymmärtämisen analyysi

Tutkijan oma ymmärtäminen Rauhalan (2005, 121) mukaan lähtee siitä, että tutkija ymmärtää olevansa situationaalinen säätöpiiri eli eksistenssi, jossa ”*ihminen reaalistuu erilaisissa olemassaolon muodoissa.*” Heidegger käyttää tästä käsitettä ´Dasein´ -(*in-der-Welt-sein*), jossa ihminen ja maailma ovat suhteessa tiluasion kautta. Situaation rakennetekijät koostuvat erilaisista komponenteista, kuten kasvatus, kulttuuri, yhteiskunnallinen tai maantieteellinen olotila, arvot, normit, kieli jne. Näille yhteinen nimitys on ´situaation faktisuus´, joka kuvaa komponenttien kokonaisuutta yhdessä tai erikseen. Situaations komponentteihin tai faktisuuteen kuuluu myös ihminen eli tässä tutkimuksessa myös tutkimuksen tekijä. Tutkija organisoii tajunnassaan aineistosta tarjoutuvaa faktisuutta, joka tutkijan olemassaolevien ymmärtämisyhteyksien avulla muuttuu merkityssuhteiksi. Tässä prosessissa tutkija yrittää kontrolloida faktisuutta, joka nousee hänen omasta ”*privaatista tiluasiotiaan*” (Rauhala 2005, 121). Tutkijan ei ole mahdollista sulkea *täydellisesti* omaa tiluasiotiotaan tutkittavasta aineistosta, vaikka hän yrittäisikin eristää ymmärtämyksensä kautta nousevan tulkinnan

omasta kokemuksestaan. Tutkijan ja aineiston välille syntynyt dialogi sisältää monitasoisen suhteen ilmentymän, joka tulkituessaan on kietoutunut niin tutkijan kuin tutkittavankin tilanteeseen. Tutkija tulee näin 'osaksi' *tutkittavaa*, ilmentäen omalla olemassaolollaan tutkittavan kokemusta.

Heideggerin näkökulma ymmärtämisen ja tulkitsemisen kysymykseen liittyy hermeneuttisen kehän ymmärtämiseen, jossa Dasein kysyy olemassaoloaan olemiseensa. Kun tutkitaan kulttuuria ja yksilön tilanteita keskeisintä on niiden kehkeytymässä olevan tapahtuman suhteen luonne. Tässä on samankaltaisuutta psykoanalyttiseen transferenssi ajatteluun, jossa transferenssi on se mitä tulee analysoida. Tutkijan itsensä olo transferenssin kohteena tai Rauhalan mukaan situationaalisen säätöpiirin kohteena on tieteenfilosofisen tutkimuksen hedelmällinen lähtökohta. (Rauhala 2005, 152.) Tutkijan esiymmärrys ilmenee niissä valinnoissa, joissa tutkija aukikirjoittaa tutkimuksen suunnitteluun, valintoihin ja kulkuun vaikuttavia tekijöitä. Tämä on tutkijan ja tutkimuksen *kietoutuneisuutta*, jossa tutkimuksen yleistämisen tarve vaatii lopulta tutkijan ja tutkimuksen suhteen muuttumisen *vieraantuneemmaksi*

3 PSYKOANALYYTTINEN AJATTELU JA MARTTI SIIRALAN IHMISKÄSITYS

3.1 Psykoanalyttinen ajattelu

Henrik Enckell (2005, 5) toteaa Freudin ajattelusta, että riippuen siitä mihin ajatus- tai tieteenperinteeseen Freudin ajattelu tai psykoanalyysin keskeiset löydökset liitämme, niin ne ovat peruuttamattomasti vaikuttaneet länsimaiseen ihmiskäsitykseen²¹. Psykoanalyysin merkityksen näemme arkipäiväisessä psykologisoinnissa, yhteisessä kulttuurissa ja tieteessä. Psykoanalyttiseen ajatteluun²² sisältyy myös kolme päämerkitystä, joihin se jakautuu. Se on havaintoihin perustuvaa tutkimista, ihmismielen kasvuun, kehitykseen ja toimintaa liittyvä teoria sekä hoidollinen menetelmä. (Klemelä & Co 2011, 10.) Psykoanalyysin perustana on ymmärtämisen ja merkityksen tai *tulkkiutumisen* problematiikka sellaisena kun se esiintyy ihmisen maailmassaolokokemuksessa (Rauhala 2005, 15).

Psykoanalyysin yhtenä vahvimpana kritiikin kohteena on ollut sen vaikutus normaaliuden ja epänormaaliuden määrittelemiseen. Mikä tahansa oire, joka voidaan ”*jäljittää*” (Verhaeghe 2014, 113) yksilön menneisyyteen, on patologinen oire, jota voidaan tulkita. Paul Verhaeghe kuvaa tätä käsitettä ”*pakona terveyteen*”. Esimerkkinä hän käyttää Freudin tapaukskertomuksia, joissa ilmenee potilaiden tarve poistattaa oireensa ja päästä takaisin aiempaan tasapainoon. Potilaiden tapaamiset loppuvat, kun tasapaino on saavutettu. Vastakohtana tälle hän esittää käsitteen ”*terapeuttinen negatiivinen reaktio*” (mts., 113), jossa analyysi sujuu hyvin, mutta potilas joutuu työskentelemään ahdinkonsa kanssa entistä syvemmin. Tätä Verhaeghen kuvaa sanoin ”*Olipa se mitä tahansa, sinne täytyy mennä*” (mts., 113). Tämän näkökulman mukaan terveys tai aiempi tasapaino onkin sairautta, jota ylläpidetään oireita poistamalla. Psykoanalyysin perusnäkemys tukee tätä ajattelua, ”*psykopaatologinen oire*” on yritys tervehtyä, oireen ilmeneminen on siis yritys löytää psyykkiselle rakenteelle uudenlainen muotoutuminen. (ks. Tuhkasaari 2014.)

---

²¹ <http://yle.fi/aihe/artikkeli/1998/10/19/psykoanalyysin-viimeinen-vuosisata-kasikirjoitus>

²² ”Puhdas psykoanalyysi” perustuu hermeneuttis-emansipatorisiin tiedollisiin intresseihin Psykoterapiassa analyysin kohteena ovat käsitykset omasta ”terveydestä”. (Rauhala 2005, 19, 21.)

Freudin ajattelun keskeisimmiksi kehityslinjoiksi voidaan nostaa defenssiteoria ja transferenssi. Transferenssi näistä kuvaa itsen ja Toisen välistä suhdetta. Verhaeghe (2014, 116) kuvaa defenssiteoriaa mielihyväperiaatteen ja signifioijan²³ ensisijaisuuden näkökulmasta ja transferenssin reaali-²⁴ näkökulmasta. Molemmat kehityksen linjat ovat suhteessa toisiinsa. Defenssi, mielihyväperiaate ja vastarinta ovat valjastettu konfliktien tasapainottamiseen. Ihmisen perusuonteeseen kuuluu mielihyvään pyrkiminen ja näin jännitteisyyden (ärsykkeiden) tasapainottaminen. Konfliktitilanteet ovatpa ne yksilön sisäisiä tai ulkoisia, saavat tämän defenssimekanismin toimimaan.²⁵

Freudin (Verhaeghe 2014, 122-123) myöhemmästä tuotannosta ilmenee, kuinka mielihyväperiaate on tuomittu epäonnistumaan, koska se ei pysty koskaan saavuttamaan täydellistä tyydytystä. Tämä kuljettaa Freudin ajatukset transferenssiin, joka ilmenee lapsen ja Toisen välisen suhteen jännitteessä ja siinä ilmenevässä ”narsistisessa loukkaantumisessa”, josta hän alkoi käyttää nimitystä ”transferenssineuroosi”. Neuroosissa näyttäytyy mahdottomuuden muodostama olemassaolo, jossa mielihyväperiaate on tuomittu epäonnistumaan ja ainoa mahdollinen tie on ylittää oma vastarinta. Neuroosissa toistuu sama ilmiö, jossa

”jakautunut subjekti etsii aina ulkoista hahmoa, joka voisi tarjota varmuuden muodon, toisin sanoen hahmoa, joka voisi toimia takuuna subjektin omaa jakautumista vastaan, ensinnäkin suhteessa viettiin ja toiseksi suhteessa Toiseen” (Verhaeghe 2014, 123).

Tätä Lacan (Verhaeghe 2014, 124; ks. Huhtanen 1996, 93) kritisoi, toteamalla, että ”ei ole olemassa Toisen Toista”, jolloin psykoanalyttinen asetelma siinä muodossa, jossa ”potilas etsii herraa (signifioija), joka saarnaa tietoa, yrittäen tehdä vietistä helposti käsiteltävän” toimisi. Transferenssissa tämä epäonnistuminen siirretään myös analyttikon hahmoon, ja vasta tämä suhde nousee keskeiseksi oireen ja tervehtymisen ymmärtämisessä. ”Analyysin tarkoitus on siis analysoida sitä mikä

---

²³ ks. tarkemmin Verhaeghe 2014, 330-331. ”Signifioijat merkitsevät tiettyä asiaa vain ja ainoastaan yhdelle ainoalle henkilölle. Toisin sanoen ei ole olemassa kollektiivisia merkityksiä. Merkitsijän ja merkityn välillä on puomi, eikä merkitsijää ole sidottu tiettyyn merkittyyne eikä merkittyä tiettyyn merkitsijään. Kellään ei siis ole pääsyä toisen merkityksiin. Tuotamme signifioijia ja signifioijat tuottavat meissä merkityksiä eikä meillä ole mitään keinoa siirtää merkityksiä. Siksi lacanilaisuudessa puhutaan ”merkitysvaikutuksesta”: signifioijat siirtyvät ja aiheuttavat ruumiissa merkitysvaikutuksia. Se, miten jokin signifioija tulkitaan ja ymmärretään, on aina viimekädessä yksityisasia eikä se voi olla mitään muuta.” <http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/kurki408.htm>

²⁴ ks. tarkemmin Verhaeghe 2014, Keskeiset käsitteet lacanilaiselle psykoanalyysille ovat; reaalin, imaginaarinen ja symbolinen rekisteri, ne ovat verrattavissa Freudin idiin, egoon, superegoon. Todellisuus on reaalin ja kielen tavoittamattomissa, kun taas tietoisuus, kielellinen ajattelu ja puhe kuuluvat symbolisen piiriin.

²⁵ ks. tarkemmin Verhaeghe 2014, 116-129, Defenssimekanismit toimivat subjektin ja Toisen välisessä kehittyvässä suhteessa. Primitiivinen minä puolustaa itseään kiihtymistä vastaan eli subjekti puolustaa itseään sellaisia havaintoja ja signifioijia vastaan, jotka tuottavat mielipahaa.

alkujaan teki analyysista mahdollista eli transferenssia” (Verhaeghe 2014, 25). Psykoanalyttisen mallin soveltaminen tämän tutkimuksen kysymyksiin ja ihmiskäsitykseen liittyy Martti Siiralan ajatuksiin ja käsitteisiin, joissa on yhteneväisyyksiä Freudin ajatteluun. Olen valinnut tutkimukseeni Freudin psykoanalyttisesta ajattelusta defenssiteorian ja siitä johdetun transferenssin – suhteen Toiseen. Melanie Kleinin (mts., 127) mukaan jokaisen psyykkiseen rakenteeseen kuuluu ”psykoottinen ydin”²⁶, joka ilmenee oikeanlaisissa olosuhteissa. Freudin jaottelu neurooseihin ja psykooseihin menettää siis merkityksensä, koska näiden psyykkisten rakenteiden osalta ei ihmisissä ole eroa.

3.1.1 Näkökulma ahdistukseen

Freud (ks. 2005) toteaa, että se joka oppii käsittelemään ahdistustaan, on oppinut tärkeimmän.²⁷ Leila Keski-Luopa (2011, 265) kuvaa ahdistuksen merkitystä ihmisen psyykkisen kasvun käännekohtana. Ahdistus voi toimia kehittymistä tukahduttavana tai aukaisevana voimana. Se, kumpi näistä voimista voittaa, liittyy ihmisen kykyyn sietää ja tutkia ahdistuksensa merkitystä. Ahdistus on tärkeä tekijä, joka johtaa ihmisen sisäisen maailman lisääntyvään synteisiin.

Verhaeghe (2014, 241-244) pohtii ahdistuksen merkitystä syyllisyyden näkökulmasta. Hän kuvaa ahdistuksen, syyllisyyden ja masennuksen muodostamaa ”*triptyykiä*”²⁸, joka ilmenee jokaisessa subjektin ja Toisen välisessä suhteessa. Ahdistuksen merkitys ymmärretään reaktiona ulkoisen tai sisäisen vaaran ilmenemiseen, ja painotus on sisäisessä vaaran tai uhan tunteessa. Sisäinen uhka voi liittyä mielipahan kokemiseen, esim. vauvan kohdalla nälän kokemukseen. Vauvan *eloonjäämisitkun* tarkoituksena on saada yhteys Toiseen, joka voi tyydyttää esilläolevan mielipahan. Vetoomuksen epäonnistuessa syntyvä ahdistus on seurausta oman sisäisen tasapainon rikkoutumisesta ja Toisen kyvyttömyydestä palauttaa tämä tasapaino. Ahdistuksen kokemus on samanaikaisesti ruumiillinen sekä eksistenssiin liittyvä eroahdistus. Ahdistuksen kolme aspektia voidaan liittää subjektin -muodostukseen, symbolikehitykseen ja ihmistodellisuuden perustamiseen. Näistä subjektin -muodostus liittyy identiteetin laajenemiseen, symbolikehitys -siirtymäprosessiin ja ihmistodellisuuden laajeneminen ymmärrykseen ympäristöstä ja sen jäsentämisestä. Ahdistus itsessään on elinehto näiden eri puolien kehittymiselle. (Verhaeghe 2014, 245-246.)

---

²⁶Freudin ja Kleinin teorit kuolemanvietistä kuvaavat väärän itseyn kehitystä, false self. Kleinin mukaan vauvan sisäinen maailma on psykoottinen. Psykoosi on seurausta varhaisen kannattelun ja ympäristön epäonnistumisesta.

²⁷ Kirjoittajan vapaa tulkinta.

²⁸ Ensijainen torjunta, toissijainen torjunta ja torjutun paluu (Verhaeghe 2014,178-179.)

Heideggerin (2000, 235 ks. myös Inwood 1997) näkökulma ahdistukseen nousee olemassaolon perustasta, jossa kuoleman väistämättömyys on alati läsnä oleva. Jos tätä läsnäoloa ei tunnusteta, niin olemisen perusta rakentuu ihmisen omaan hallintaan ja siitä syntyvään elämän velkaan, joka tuottaa ahdinkoa ja syyllisyyttä. Kun ihminen kieltäytyy hänelle tarjotuista elämän mahdollisuuksista, hän samalla kaventaa omaa ja toisten elämää sekä itseksi tulemisen oikeutta. Ihmisen olemassaolo ja siitä syntyvä ahdistus on näin aina sidottuna toisiinsa.

3.1.2 Näkökulma mielihyväsidonaisuuteen

Freudin näkökulma tiedostamattomaan ja erilaisten ilmiöiden ymmärtämiseen mm. transferenssin²⁹ ja vastarinnan vallan ja rakenteiden (viettiteoria)³⁰ näkökulmasta ovat avanneet Siiralan (Siirala 1981, 188.) mukaan kollektiivisen harhaisen omistamisen väärää tietoisuutta.

Freudin teoriaan (ks. Rechartt & Ikonen 1977) perustuvan psykoanalyttisen *libido*³¹, vietti - ajattelun hyvin pelkistettynä näkökulmana on, että kaikessa psyykkisessä on taustalla tarve poistaa *häiritsevää*³², ihmismielen tarve on suuntautunut rauhaan, tuttuun ja turvalliseen. Freudin tuotannosta löytyy ´sitomiskäsite´, joka kuvaa parhaiten häiritsevän poistamisen tarvetta. Ihmisellä on käytössään erilaisia ´sitomisen muotoja´ (*defenssejä*³³), joiden avulla häiritsevää poistetaan. Osa häiritsevän sitomisesta on kiinteätä sitomista ja osa mobiilia (*luovaa ja liikkuvaa*) sitomista sekä aina on myös liikkeellä sitomatonta energiaa, esim. sitomatonta ahdistusta. Psykoanalyttisen ajattelun näkökulmasta psyykkisen häiritsevän sitomista edistetään eri muodoilla. Myös kiinteiden sitomisten purkamista edistetään, kun kiinteästi sidottu häiritsevä on epäsuotuisasti kiinnittynyt kaventaen maailmassaolemisen kokemusta tai omaksi itseksi tulemisen mahdollisuutta. Uudelleen vapautettu häiritsevä taaas tuottaa olemisellaan rauhattomuutta, ahdistusta, agressiivisuutta, kärsimystä jne. ennen kuin sille on löytynyt uusia sitomisen muotoja. Yhtenä konkreettisena sitomisen muotona

---

²⁹ Psykoanalyttisessa työskentelyssä transferenssisuhde muodostaa nykyhetken näyttämön, jossa myös menneet kokemukset aktivoituvat ks. McDougal, Mielen näyttämöt.

³⁰ ”Freudin, uudessa, muotoiluissa libido esittäytyy laajemmin eräänlaisena elävien olentojen elastisuutena: pyrkimykseksi palauttaa kerran vallinnut tilanne, joka on ollut olemassa, mutta jonka jokin ulkoinen häiriö on lopettanut. Tämä laajemmasta tulkinnasta Freudin kehittää kuoleman ja tuhon vietin, thanatoksen, joka toimii ns. nirvanaperiaatteen mukaan pyrki kohti olemattomuutta. Thanatoksen pyrkimyksenä on Freudin teoriassa eräänlainen absoluuttinen nollapiste, kuolema, kaikkinaisen jännitteiden laukeaminen.” (<http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/freud.html>.)

³¹ Freudin mukaan elämän- ja kuolemanvietit vaikuttavat aina yhdessä, fuusioituneina. Hän tutki sotaneuroosia ja teki löydöksen, jossa trauma rikkoo tämän fuusion ja tasapainon, eli tuhoaa sen, minkä libido on sitonut. Tällöin osa kuolemanviettiä, tuhoelementtejä pääsee vapaaksi vaikuttamaan ihmisen mielessä.

³² Kirjoittajan subjektiivinen tulkinta libido käsitteestä; ”häiritsevä”.

³³ Puolustusmekanismi, jolla säädellään psyykkistä tasapainoa. Sigmund Freud tunnettu torjunta ja projektio- käsitteestä ks. Freud Anna, 1969, Minän puolustuskeinot.

voidaan pitää erilaisia symboleja: kuvia, sanoja, ajateltua ja puhuttua kieltä. Uudelleen ymmärtäminen voidaan taas nähdä uusien horisonttien muotoutumisen kautta. Uudelleen ymmärtämiseen liittyy merkityssuhteiden muuttuminen tai tietoisuuden laajeneminen. Psykoanalyttisessa ajattelussa epäsuotuisasti kiinteästi sidottua tai sitomatonta häiritsevää voidaan kuvata myös *mykkyytensä*, jolle ei ole vielä sanoja tai se ei ole vielä riittävästi jäsentynyt yksilön identiteetin tai kansakunnan kollektiivisen identiteetin käyttöön. Mykkyys jäsentyy vain vuorovaikutuksen kautta. Vuorovaikutuksen mahdollistama vastavuoroisuus on yksi avain, jolla tietoisuus laajenee ja yhteinen ymmärrys todellisuudesta aukeaa.

3.1.3 Näkökulma vastarinnasta

Siirala (Uurtimo 2000, 63) yhtyy näkemyksessään Freudin ajatukseen henkisen ahdingon sanomasta, jota tulisi kuulla 'vapaan leijuva tarkkaavaisuuden merkeissä'. Freudin kehoitus potilailleen oli puhua vapaasti (*assosioiden*) erottelematta ja luokittelematta omia ajatuksiaan tai kokemuksiaan. Siirala mukaan tässä on perusluottamuksen dilemma, koska todellinen vapaus kohtaa aina sisäistä vastustusta, joka suojelee harhaisen maailman paljastumista. Gaetano Benedetti (1920-2013) on nostanut esiin toistamispakon³⁴ -käsitteen, joka aidosti toimii ihmisen harhaisuuden paljastajana tuoden esiin, toistaen uudestaan sitä, minkä häiritsee ihmisen oikeutta olla oma itsensä. Tällaisessa kohtaamisessa psykoanalyttinen ajattelu on 'sijattuna' olemassaolon perusteisiin – sen luovuuteen ja vieraantuneisuuteen. Molemmat puolet ovat alati kietoutuneena toisiinsa avautuen ja peittyen näissä kohtaamisissa. (Ketonen 1981, 195; Benedetti 1964, ks. myös Kakkori, 2009.)

Freudin ymmärrys vastustuksesta, kuvaa kuinka tiettyjen kokemusten 'tietoisuuteen' saattaminen on hankalaa. Vastarinnan analyysinä Freud kehitti käsitteet ”*repressiosta ja resistanssista*”, jossa aiemmin mainittu edustaa kokemusten tukahduttamista – jäämistä tiedostamattomaksi ja jälkimmäinen näiden sensuroimista eli vastarintaa niiden tietoisuuteen pääsemiseksi. (Freud 2005.)

---

³⁴ Freudin tutkimuksissa toistamispakko näyttyy dissosiaatio-käsitteenä, jossa trauman läpikäynyt potilas toistaa jälkitiloissaan traumaattista tapahtumaa eläen sitä uudelleen esim. mieleen tunkeutuvien takaumien muodossa. Toinen selviytymisen keino on tapahtuman poislokkominen, jossa trauma näyttyy joko ruumiin ja mielen suhteessa esim. somaattisena sairautena tai suhteessa Toisiin vääristyneenä merkitysyhteytenä.

Rauhala (Rauhala 2005, 32) taas kuvaa vastarintaa tiedostamattomana, joka on ”sellaista merkityssuhteen organisoitumista, jossa ´mielikarakteristiikka´ ei nyt, ei enää tai ei vielä ole suhteutunut tietoisien maailman horisontteihin.” Tiedostamisessa siis aktivoituu jokin uusi horisontti, jossa tiedostamaton voi ilmetä ja näin asettua laajentamaan tietoista horisonttia. Vastustus nousee vaikeudesta aktivoida mielellisesti tämä uusien horisontti. Vastaanottokyky ei ole vielä valmis uudelle olemassaololle. (Ks. Myös Rauhala 1969.)

3.1.4 Näkökulma transferenssista

”Transferenssissa voi olla kyse ”tässä ja nyt” tai ”siellä ja silloin”-ilmiöstä (Tuhkasaari 2014, 7). Tuhkasaari (mts., 8; ks. myös Verhaeghe 2014, 143-145) kuvaa, kuinka lapsen oireilu ja kehitykselliset viivästymät näyttävät perheterapiassa vanhempien omaan ´integraatioon³⁵ liittyvänä ongelmana. Tässä on kyse vanhemman tai vanhempien omasta kehityksellisestä keskeneräisyydestä, joka aktivoituu lapsen kehitysvaiheiden edetessä. Nämä kehityksellisesti aktivoituneet alueet vaikeuttavat vanhemman tai vanhempien kykyä erottaa oma ja lapsen todellisuutta toisistaan, jolloin lapsi saattaa joutua vanhemman siirtotaakan kantajaksi. Lapseen sijoittuu näin vanhemman itsessä olevia torjuttuja puolia, jotka olisi pitänyt tulla kohdatuksi vanhemman omassa historiassa, jotta ne olisivat integroituneet itseen kuuluviksi. Lapsi voi joutua myös kantamaan vanhemman odotuksia, jotka liittyvät hänen omiin vanhempiinsa. Näitä ylisukupolvisuuden kuormituksia lapsi ja myöhemmin aikuinen kantaa suhteessa itseensä ja toisiin. Koska kuormitukset ovat kytkeytyneet *näkymättömästi*, ne ovat usein hyvin tiedostamattomia. Nämä identifikaatiot ”tiedostamattomiin siirtoihin vaikeuttavat lapsen erillistymis- ja yksilöitymiskehitystä, omaa subjektiivuutta, kykyä mentalisaatioon sekä symbolisaatioon” (Tuhkasaari 2014, 9). Tästä ymmärryksestä nousee myös aikuisen kasvatuksellinen ja kehityksellinen tarve. Tukahduttamisen ja vastarinnan mekanismit toimivat meissä huomaamattamme, varsinkin joutuessamme ahdistusta tuottavalle alueelle olemassaolossamme. Näistä konkreettisena esimerkkinä aikuisen kehitysvaiheeseen liittyvä integraatioprosessi joka liittyy vanheneamiseen ja kuolemiseen (mts., 11).

---

³⁵ ”Ihmisen kasvu ja kehitys, omaksi itsekse tulemisen pyrkimys jatkuu läpi elämän. Yksilölliset sisäiset ja ulkoiset tekijät vaikuttavat siihen minkälainen kunkin integraatioprosessi tulee olemaan.” Pyrkimys integraatioon on ihmisen perusluonteen keskeinen ominaisuus (Tuhkasaari 2014, 10.)

Psykoanalyysin kenttä ei ole ollut vapaa tieteen ”elitistisestä” harhasta, vaan psykoterapeuttisten lähestymistapojen ’puhtauden’ tai ’syvyyden’ ollessa vallitsevina kriteereinä ovat myös kaavamais- ten ja steriilien teoreettisten kehysten rakennelmat olleet esteenä yhteisten ja todellisten haasteiden kohtaamiselle sekä tieteiden välisen dialogin syntymiselle. (ks. Siirala 1981.) Dialogisuuden perus- lähtökohtana on perusluottamus, jossa erilaisuus tai erilaiset ajattelutavat eivät ole uhka vaan yhteis- nen huoli maailmasta. Oman olemassaolon kysyminen ja *kanssa-* oleminen ovat tästä näkökulmasta perustana myös psykoanalyttiselle ajattelulle.

3.2 Martti Siiralan ihmiskäsitys

Siiralan ihmiskäsitystä kuvaa parhaiten eksistentiaalinen filosofia. Hänen lähestymistapaansa kuvaa ”ei tietäminen”, mutta samanaikainen ”analyttis-maalailleva kosketus” asioihin ja ilmiöihin (ks. Uurtimo 2000). Siirala itse kuvaa ajatteluaan ”osallistuvaksi, ahdinkoa jakavaksi fenomenologiaksi joka on kapinointia lokeroivaa ja reduktionistista otetta ja ajattelua vastaan” (Uurtimo 2000, 109). Siiralan suhtautuminen tietämiseen ilmenee konkreettisesti hänen lääketieteellisestä suhtautumisesta jakomielitautisiin.³⁶ Siirala lähipiireineen yritti rikkoa tätä perinteistä suhtautumista ottamalla jakomielitautisen ajatusmaailman vakavasti, yrittämällä ymmärtää ja saadun ymmärryksen kautta päästä yhteyteen sairastuneen kanssa. Hän näki sairauden olemassaolon tapana ei pelkästään biologisena häiriönä. Siirala uskoi, että kaikilla sairauksilla on oma mielensä ja että tätä *mykkyyttä*, joka ilmenee sairautena tai kärsimyksenä tulisi yrittää ymmärtää laajemmasta perspektiivistä. Ymmärryksen Siirala kiteyttää yhteiseksi vastuunkannoksi, ’sijaisuuteen vastaamiseksi’ (Uurtimo 1999, 8-9; ks. Benedetti 1950). Siiralan filosofiaa voidaan kuvata ”kadunmiehen filosofiaksi”. Uurtimo kuvaa Siiralan filosofiaa pohdituksi arkikäytännöksi, jossa näkyy ”elämän karuus ja julmuus kauneuden ja valon seuralaisena.” (Uurtimo 2000, 11.)

Siiralan mukaan jokaisella ihmisellä on yksilöllinen oikeutensa elää elämäänsä laaja – tai kapea-alaisesti. Reagointimme elämään ja käsityksemme siitä, ovat ne tietoisia tai tiedostamattomia, ovat aina jostain näkökulmasta rajoittuneita ja kapea-alaisia. Kokonaisvaltainen ihmiskäsitys on suhteellinen ymmärtämisen tapa, jossa rajoittuneisuus tekee kokonaisvaltaisuuden näkyväksi ja kokonaisvaltaisuus rajoittuneisuuden näkyväksi. Siirala näkee psykoanalyysin ihmisen ahdinkoon

---

³⁶ 1950 – luvun todellisuus sisälsi uskomuksen siitä, että jakomielitautisten ”sairasta maailmaa” ei voi ymmärtää. Myös nykyään useat lääketieteen edustajat ovat sitä mieltä, että skitsofreniaa ei voida ymmärtää vaan se on biologinen häiriö- tila, jota tulee hoitaa oikeanlaisella ”lääkecocktaililla”.

ja sairauteen vastaavana pitkäjänteisenä ja laajavastuisena hoitona. (Uurtimo 2000, 62.) Ammatillisen ja lääketieteellisen jakamisen lisäksi se on perustavanlaatuisesti ihmisten välistä ahdingon jakamista tai siihen vastaamista (Uurtimo 2000, 72). Psykoanalyysi hoidollisena instituutiona toteuttaa tätä omana perustehtävänä. Ahdingon vastaanottamisen Siirala näkee kaikkien ihmisten välisenä inhimillisenä kanssakäymisenä, jossa toinen toistensa vetoamuksia kohdataan ja jaetaan. (mts., 72.)

Siiralan mukaan jonkin tulkinta – ja metodiperinteen liiallinen kasvu tai vahvistuminen voi asettua vääristämään todellisuuden kokemisemme tapaa ja näin muuttaa ymmärryksemme siitä kahlitsevaksi rituaaliksi. Näin perinteen valta voi estää meistä näkemästä ajattelutapamme perusteita, jolloin ajattelumme kyseenalaistaminen käy yhä vaikeammaksi. Siirala näkee tämän varsinkin tieteen haasteeksi. Perinteisen institutionaalistuneen lääketieteen valta terveys- ja sairauskäsityksemme on konkreettinen esimerkki tästä. (Uurtimo 2000, 73.)

3.2.1 Elämätön elämä

Siiralan käsite ”*elämätön elämä*’ kuvaa elämää, joka ei toteudu täytenä” (Uurtimo 2000, 11). Siirala kuvaa tätä elämänä, jossa yksilön tietyt persoonan puolet tai minuuden ulottuvuudet eivät ole saaneet riittävästi sijaa kasvulleen, ne ovat jääneet toteutumatta, jääneet *mykäksi*. Toetutumattomanakin ne vaikuttavat yksilöön ja ympäristöön joko psyykkisen, fyysisen tai henkisen ilmenemisen kautta. Elämättömään elämään liittyvät sukupolvelta toiselle siirtyneet *siirtotaakat*, jotka ovat vuosien saatossa kaventaneet ihmisen, ihmisten ja yhteisöjen vuorovaikutuksessa olemisen tapoja (ks. Siirala 1999, Uurtimo 2000.) Elämättömässä elämässä ns. *sitominen* tapahtuu suhteessa itseen, itsen välittämisen puutteena ja suhteessa toisiin erilaisten sijoitusten, massiivisten projektoiden tai odotusten myötä, että jokin ulkopuolinen kertoisi miten omasta elämästä otetaan vastuuta tai eläisi sen elämän, mikä itselle ei ole ollut mahdollista. Elämätön elämä hakee itselleen aina sijaispaikan ja sijaisilmentymän, se ei lakkaa vetoomasta ennen kuin sen vetoomusta on kuultu. Elämätön elämä voi ilmetä kaventuneena olemassaolona, ajatustapana tai jopa henkisenä väkivaltana ymmärtämättömyyden kehittymättömyydestä johtuen. Tiedostamattomana ja vastaamattomana tällainen ajattelutapa kaventaa ja jäykistää niin yksilön kuin yhteisönkin elintilaa. (ks. Siirala 1999, Siirala 1960.)

3.2.2 Sijaisuus ja sairauden yhteisöllisyys

Siiralan käsite ´sijaisuus´ ymmärretään psykoanalyttisessa viitekehyksessä transferenssikäsitteen kautta. Transferenssi-käsite terapiassa pohjautuu *kuorman siirtämiseen*. Transferenssi syntyy osallistumisesta tämän kuorman purkamiseen- vastuiden siirtämiseen ja uudelleen jakamiseen. Yksilö tai yhteisö ottaa *harteilleen* tai kokonaan itseensä jonkun sisäistyneen roolin (usein varhaislapsuudesta), joko suojautumistarkoituksella tai annetun merkityksen myötä. Tämä rooli tai funktio *toistuu* yksilön suhteissa itseen ja muihin. Yksilön sisäisissä suhteissa tämä rooli tai funktio voi aiheuttaa *katkoksia* eri osa-alueiden välille, kuten em. itsen välittämisen tai rakastamisen vaikeutta. Tämä sijaisuus elää suhteessa itseen ja toisiin erilaisina katkenneina yhteyksinä, jotka kaventavat suhteen ilmenemisen esim. tasavertaisuuden ymmärtämisen tapaa. Näin yksilössä ilmenevät katkenneet yhteydet kuvaavat laajemmin myös yhteisön olemassaolon tapaa. (Ketonen, 1981, 223-252.) Konkreettisenä esimerkkinä yhteisö, joka latistaa yksilön luovuuden ja erilaisen ajattelutavan sen *vääränlaisuudesta* johtuen. Siiralan mukaan oleminen puhuttelee tällaisessa tilanteessa ahdinkona ja ahdistuksena siitä, että ”ON”, mutta olemiselle ei ole merkitystä tai olemiselle ei ole suhdetta tai oleminen ei kurota eteenpäin vaan on jämähtänyt ja jäykistynyt. (ks. Uurtimo 2000; Kakkori 2009.) Siirala kuvaa tällaista tilaa ”*vetoomuksen tilaksi*”, jossa ”*ahdistus ilmentää halua rikkaaseen elämään, se on vetoomus sisällyksekäämmän elämän puolesta*” (Uurtimo 2000, 11, Siirala 1960, 14-15).

Siirala on käsitteissään ilmentänyt myös ruumiin ja mielen suhdetta³⁷, jossa sisäiset katkenneet yhteydet ilmenevät ruumissa erilaisina vaivoina tai sairauksina. Jokin elin tai ruumiinosa kantaa muun ruumiin³⁸ taakkaa. Liian voimakas henkinen ahdinko ja kestäättömät tunnetilat näyttäytyvät olemassaolossa, Siiralan sanoin (Uurtimo 2000, 14; ks. myös McDougal 1992) ihminen joka sairastaa syöpää on ”*olemassa syöpäisesti*”. Ruumis omassa olemassaolossaan kärsii yhteydettömyyden tiloista ilmentäen sitä kokonaisruumiissa. Sijaisuus kuvaa tässä ihmisen jakautuneisuuden tilaa – ”*ruumis saa kannettavaksi sen, mitä mieli ei kestä*” (Uurtimo 2000, 14).

Sairauden yhteisöllisyyttä Siirala (ks. Uurtimo 2000, Siirala 1960) kuvaa ´yhteisösairaus´ käsitteen kautta, jossa yksilön sairaus on suora heijastus yhteisön sairaudesta. Asioiden kategorioiminen ja rajaaminen pieniin yksityiskohtiin kertoo Siiralan mukaan ihmisen hallinnantarpeesta, omaa olemassaoloa ei enää kysytä vaan sitä yritetään hallita sen epämääräisyyden vuoksi. Suostuminen ei

---

³⁷ Siirala ei jaa ihmistä ruumiiseen ja henkeen, ihminen on hänelle eksistenssi: hengen ja materian läsnäoloa.

³⁸ Ruumiskäsite sisältää mielen

-tietämiseen olisi myös suostumista elämään, joka ON, olemme siinä tahi emme. Tällainen elämänasenne nostaisi elämän itsessään arvokkaaksi ja meidät kiitolliseksi olemisemme oikeudesta yhdessä muiden kanssa. Siiralan kritisoi myös tieteen merkitystä kokonaisuuden hukkaamisen ja harhaisuuden ylläpitämisen aiheuttajana. Yksittäisten osien tai alueiden keinotekoinen eristäminen luovat harhaa, jossa yksilö *nähdään objektiivisesti*, milloin biologisena, psyykkisenä tai sosiaalisena toimijana. (ks. myös Varto 2015.) Kokonaisvaltainen näkökulma yleensä tiedostetaan mutta ei ymmärretä olemisen käsitteen kautta, jolloin erilaiset kohtaamiset, jopa dialogiin perustuvat, jäävät näennäisiksi yrityksiksi.

Psykoanalyttisen näkökulman mukaan hallinnan tarve voi kertoa elämän pelosta, kyvyttömyydestä luottaa elämään itsessään. Näkökulma on samansuuntainen Siiralan uskon (= perusluottamuksen) dilemman kanssa. Elämättömässä elämässä ja sijaisuudessa yksilö ei ota vastuuta omasta ahdingostaan tai kärsimyksestä, eikä pyri siitä tietoisesti ja aktiivisesti pois. Elämätön elämä on kaventunutta ja omaa tai toisten elämää suorasti tai epäsuorasti tuhoavaa. (ks. Uurtimo 2000.) Elämätön elämä ja sijaisuus ovat alati läsnä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Näitä kohtaamisia voisi kuvata sanalla *tartuntavaara*, sillä elämätön elämä itsessään aiheuttaa tartuntaa niin kauan kuin siitä ei tulla tietoiseksi. Käsitteen tartuntavaara alkuperä on löydettävissä historiallisuudesta. Siirala kuvaa yhtenä yhteisöllisenä patologiana natsi-Saksan ”*äänettömästi*” hyväksytyä jo normiksi muuttanutta hulluutta. Heideggerin historiasta on myös löydettävissä tämän tartuntavaaran, hybridin³⁹ vaikutukset ja sijaiskärsijät. (ks. Uurtimo 2000; Kakkori 2009; Jonathan 2000.) Siiralan mukaan ´yhteinen tervehtyminen´ voi alkaa vasta kun yhteisö näkee oman osallisuutensa sairauten ja suostuu jakamaan sijaisuuden kärsimyksen (Uurtimo 2000, 13). Tartuntavaara on ehkäistävissä ymmärtämällä sen yhteyksiä. Historiassa on esimerkkejä tartuntavaaran ymmärtämisestä esim. käsihygienian merkityksen ymmärtämisestä yhteisen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi (ennen kuin hygienian päätös meni toiseen äärimmäisyyteen). Siiralan ajatukset johdattavat meidät hiukan toisenlaiseen tartuntavaaraan, lopputulos on kuitenkin samankaltainen – aito huoli kanssaihmisestä ja maailmasta.

Aidon dialogisen kohtaamisen maailmassa, jossa yhteinen vastuu voisi tulla jaettavaksi ja sijaisuuden ulkopuolisuus yhteiseen liitettäväksi, ”*mahdoton voi tulla mahdolliseksi*”. Siirala kuvaa paranemista ”*hiljaiseksi vallankumoukseksi*.” (Siirala 1999, 9-10.) Oman paikan lunastaminen ja

---

³⁹ ”Martti Siirala on eri yhteyksissä (1983, 1984, 1991), painottanut sitä, kuinka tuhoavuuden sijoittaminen yhteiskunnassa ja kulttuurissa kohdistuu ja on kohdistunut tiettyihin ihmisryhmiin. Se tuhoavuus, jota emme pysty jäsentämään itseemme psyykkisen ja luovan työn turvin, projisoidaan toisiin.” www.tulevaisuudenystavat.fi/KP/KP-Kirja%2017-Siltala.pdf

yhteisen vastuun kantaminen onnistuu vain olemalla rehellinen omalle itselleen ja ympäristölle, jossa oman olemassaolon ymmärrys osaltaan lepää.

3.2.3 Todellisuuden harhainen omistaminen

Siirala (1980, 177) kuvaa tätä ´todellisuuden harhainen omistaminen´ käsitettä ”*yhteisen välittävän kielen*” puuttumisena. Kieli on samanaikaisesti yhteinen sekä vieras ja dialogissa tämän jännitteisyyden näkyväksi tuleminen voi tuoda yhteisesti kohdattavaksi niitä sovinnaisuuksia, jotka ylläpitävät todellisuuden omistamisen harhaisuutta. Omistamisen harhaisuus nimittäin valtaa sen paikan, joka kuuluu dialogiseen kohtaamiseen. Tätä valtausta Siirala kuvaa ”*demi-maailmana*” eli näennäis-todellisuutena. (Siirala 1980, 177.)

Siiralan ajatukset elämättömästä elämästä ja maailman harhaisesta omistamisesta kuvaavat yksilön ja yhteisöjen itsensä rakentamaa ”*vankilaa*”, joka pakottaa maailman mykäksi niiltä osin joissa ”*totuus*” on jo olemassa. Totuus merkitsee tässä kaiken tietämistä, hyväksytyjä normeja ja oikeassa olemista. Siiralan näkökulma todellisuuden harhaisesta omistamisesta liittyy myös ns. terveiden ihmisten ottamisesta ´sairausanalyysin piiriin´, sillä omalla elämättömän elämän siirtämisellään he ovat vastuussa sairastuneiden sijaiskärsimyksistä. (Uurtimo, 2000 11-12.) Sovinnaisuuksien kautta omaksutut teorit, käytännöt ja kieli muodostavat osan harhaisesta maailmasta. Yhteisön kollektiivinen kehitys sovinnaisuuksien mykkyudessa johtaa lopulta omasta elämästä luopumiseen – *autistiseen* olemiseen, jota ylläpitää syvä epätoivo. Mykkyydelle ei ole sanoja, jotka kuvaisivat aitoa olemista. Sanat ja kieli on ulkoapäin annettu jolloin harhaiseen omistamiseen sisältyy dialogin köyhyys. Dialogi on ehkä käsitteenä ´elävöitetty´, mutta sen sisältö on kollektiivista toistamisen pakkoa. Dialogin synnyttämät uudet elämänilmaukset koetaan vieraina tai vääristyneinä, jolloin ne on vaiennettava tai ne jäävät tunnistamatta vastustavan ilmapiirin tukahduttamana. (Siirala 1980, 178-179.) Harhaisen omistamisen ollessa vallalla, kollektiivisesti kadotetun yhteyden ilmeneminen näkyy lisääntyvänä hulluutena, joko yksilön tai yhteisön tasolla.

Siiralan käsitteet ovat monikerroksellisia ja niitä on vaikea tuoda näkyväksi. Uudenlainen ja erilainen ajattelutapa voivat myös olla uhka yhteisössä (yhteiskunnassa) vallitsevalle yhtenäisyydelle ja harhaisuudelle. Harhaisuuden purkaminen tarkoittaisi häiritsevän (esim. syyllisyyden) välitöntä läsnäolon lisääntymistä ja tarvetta yhteiseen sitomistyöhön. (ks. Uurtimo 2000, Siirala 1999.) Siiralan ajattelutavassa on myös Toiseuden ymmärtämisen näkökulmaa, jossa ahdistuksen tai mäsennuksen (häiritsevän) sijaisuus tai sijaiskärsiminen on ymmärrettävissä itsen ja Toisen suhteen

kautta. Sijaisuus ilmentää riippuvuuden problematiikkaa, joko symbioottisen tai eroon liittyvän ahdistuksen muotoina. Riippuvuus ilmentää jännitteistä olemassaolon tapaa, Toiseuden merkitys suhteessa itseen on ymmärtämättömissä, riippuvuuden elinehto ei ole vielä avautunut. Ikonen ja Reichardt (1994) ovat kuvanneet tätä kirjassaan *Thanatos, häpeä ja muita tutkielmia*. Ihmisen sisäinen ristiriita liittyy elämänvietin ja kuolemanvietin vaihteluun. Elämänvietin haasteena on avautuminen ja suuntautuminen uutta tai muutosta kohti, kun taas kuolemanvietin haaste vie eristäytyneisyyteen, yksinäisyyteen ja sulkeutumiseen. Freud käyttää myös jälkikäteisyyden (*Nachträglichkeit*⁴⁰) käsitettä, joka suhteessa Toiseen jatkuvasti muokkaa identiteettiämme, uudelleenkirjoittaen menneisyyttä ja olemassaolon suhdetta - luoden nykyisyyttä ja tulevaisuutta. (Verhaeghe 2014, 148-149.) Melanie Klein ja muut objektiteoreetikot tarkastelevat Toiseuden- suhdetta skitsoidisen ja depressiivisen position vaihteluina, jossa depressiivinen positio⁴¹ ei ole käsitteenä depressiota vaan laajempaa tai laajentunutta ymmärtämistä.

---

⁴⁰ Transformatiivinen takautuma tai takauman vastavuoroinen uudistaminen tai kokemuksen uudelleen muokkautuminen

⁴¹ ”Kleinin tarkoittamassa depressiivisessä positiossa mm. kohdataan oma rajallisuus ja tähän kohtaamiseen liittyviä monenlaisia heikkouden, riippuvuuden ja syyllisyyden mutta myös hyvittämisen ja toivon tunteita. Joskin myös kehityksellinen saavutus, se on ennen kaikkea tila, joka ilmenee aina uudestaan elämän kuluessa. Se on myös pidettävä erillään kliinisestä depression käsitteestä.” http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/kurkela_winnicott.htm

4 YHTEISÖSAIRAUS

4.1 Vajavaisuuden ilmeneminen

Yhteisösairauden kehittyminen lähtee Siiralan mukaan ihmisen kykenemättömyydestä kohdata omaa vajavaisuuttaan ja erehtyväisyyttään. Oman ja muiden rajallisuuden kieltäminen johtaa helpposti illuusioon siitä, että ymmärrämme todellisuuden – tiedämme totuuden. Rajallisuuden tunnustamisen ja tunnistamisen vaikeus ajaa ihmiset ja yhteisöt ´todellisuuden harhaisen omistamisen´-hybrikseen (Uurtimo 2000, 16).

Siirala kuvaa ahdistusta ihmisyyden merkiksi, ihmisen on luonnollista kokea ahdistusta nähdessään tai kokiessaan elämän ahdinkoa tai kärsimystä. Tämä tarkoittaa myös ahdistusta, jolla on jo sairauden luonne. Sairauden ilmenemistä tuleekin tarkastella yhteisöään vasten, mikä yhteisössä uhkaa yksilön ja koko yhteisön ihmisyyttä? Mille ´uhalle´ yhteisön muut jäsenet eivät ole ´avautuneina´? Sairauden ahdingossa on aina useampi kerros niin yksilön omaa kuin yhteisönkin tuottamaa vetoomusta, jota tulisi kuulla. Sairastuneen vetoomus on omiaan nostamaan syyllisyyden tunteen, joka usein kielletään juuri sen ahdistavuuden vuoksi. Sairaus voidaan siis nähdä ihmisen olemassaolon ongelman ilmentymisenä ja vetoomuksena. (Uurtimo 2000, 22-24.) Jos vaiva poistetaan ´lääkkeillä´ poistuu myös välitön tarve ahdingon käsittelyyn. Tällöin ahdingon alkuperä tai sisältö ei ole enää nähtävissä. Medikalisoinnin yhtenä päämääränä on ahdingon poistaminen, mutta tehdessään tämän se katkaisee ihmisen ja hänen elämänsä välisen yhteyden. Lääkitseminen tulisikin olla vain ensiapua vaikeaan ahdinkoon ja perusta ihmisen perustilan ymmärtämiselle. Toivottomuus voi olla tällainen perustila, joka on tiedostamatonta vailla ´hahmoa tai ääntä´. Toivottomuudessa ihmisen olemassaololle ei ole jalansijaa – ihminen ei ole päässyt mukaan ´yhteiseen todellisuuteen´. Toivottomuuden tunteen jäsentäminen on silloin yhteinen huolemme puhuttaessa sairastuneen perustilasta ja yhteisestä harhasta. Toivottomuus voi olla Siiralan sanoin (2000, 92) ”*ytimiin asti juurtunut elämän ´totuus´*”, jota ´harhainen todellisuuden omistaminen´ ylläpitää. Se jolla on aineellinen rikkaus, on myös valta, voima ja tahto. Alistujan osa on olla vastapooli tälle vallalle, ja ilmiö jatkuu ja jatkuu, ennen kuin alistuja ymmärtää tämän *vastuunsa*. (Uurtimo 2000, 90-93.)

Yhteisösairus siirtyy sukupolvelta toiselle. Lapsi alkaa syntymästään lähtien - ´heitettynä maailmaan´ - vastaanottamaan perheensä ja lähiyhteisönsä sukupolvien saatossa sisäistämiä arvoja, asenteita, suhtautumista elämään, käsityksiä ihmisistä ja ihmisyydestä sekä kasvatuksesta yleensä. Nämä sukupolvien sisäistetyt arjen käytäntöihin ja ajatuksiin liittyvät tavat voivat olla hyvin tiedostamattomia, sukupolvelta toiselle kulkeutuneita. Näihin siirtymiin, vääristymiin, harhaisiin käsityksiin ei ole kukaan kiinnittänyt huomiota, vaan ne ovat kulkeneet sukupolvelta toiselle sisäistettynä todellisuutena. Tällä tavoin sukupolvien siirtymät muuttuvat puhumattomuudessa yhä mykemmiksi ja itsestään selvemmiksi - laeiksi ja normeiksi. (Uurtimo 2000, 25.) Siirala kuvaa kuinka taakkasiirtymästä vapautuminen voi aiheuttaa psykoosiin sairastumisen, onhan taakkasiirtymä ollut koko olemassaolon perusta, joka voi näkyväksi tulemisen kautta *pirstaloitua* kerralla.⁴² Monesti psykoosi voi olla myös uusi alku *näkevämmälle* itselle.

4.2 Kansallinen identiteettimme

Siirala toteaa (1999, 25) suomalaisen ´sairastamisen´ olevan epätervettä riippuvuutta, joka ilmenee suhteessa naapuriimme Venäjään. Epäterveen riippuvuuden luonne on verrattavissa murrosikäiseen, joka ei uskalla vieroittautua ´rintaruokinnasta´ ja sen tuottamasta mielihyvästä, koska hän ei uskalla kasvaa täyteen mittaansa puolustamaan omaa olemassaolon oikeutustansa. Samankaltainen riippuvuus on nähtävissä suomalaisten suhtautumisessa demokratiaan ja valittuihin kansanedustajiin. Idealisoinnin ja mitätöinnin vaikutukset saa jokainen puolue kokea vuorollaan.

Suomalaisuuden traumaan liittyy myös suomen sijaisuus, joka ilmenee ´idän ja lännen´ taistelutantereena olemisena. Suomalaisten ´määrättyinä olemisen´ kahden vallan alaisuudessa on ollut identiteettimme kannalta kohtalokasta mutta samalla suojaa antava tekijä. Suomalaisuuden kohtalona oli jäädä tukeutuvan lapsenomaisen identiteetin rooliin. Tämän identiteetin kohtalona on vahvemman tahtoon suostuminen ja samaistuminen, joka voidaan ymmärtää myös sortajaan samaistumiseksi. Samaistus taas siirtyy sukupolvelta toisille joko alistumisen tai manipuloimisen tai muun muodon saaneena. (Siirala 1999, 31, ks. Siirala 1960.)

---

⁴² Kirjoittajan selvennys taakkasiirtymän ja psykoosiin sairastumisen yhteydestä

Ruotsi valloittajana oli huomattavasti kehittyneempi ja sivistyneempi ja tämä loi otollisen maaperän symbioottisen suhteen kehkeytymiselle. Tässä suhteessa, suomalaisuus näyttäytyi enemmänkin ruotsalaisuuden ´käden jatkeena´ elämisenä kuin kansallisen identiteetin kasvuna. Siirala vertaa tätä teollisuus- ja kehitysmaiden suhteen ilmenemistapaan, jossa kehitysmaiden alistuneisuus on kehittyneemmän edessä alistumista. Tällaisten suhteiden kehittyessä epäedulliseen suuntaan syntyy tilaa erilaisille väkivallan muodoille, kuten manipuloinnille, hyväksikäytölle tai jopa molempia tuhoavalle riippuvuussuhteelle. (Siirala 1999, 33, ks. Siirala 1960, 23-24)

Siiralan mukaan oman olemistavan omaksuminen on jäänyt kesken kansallisen identiteettimme kehitysprosessissa. Tämän kehityksellisen viivästymän seurauksena kansallinen identiteettimme on muotoutunut noudattamaan emomaan toiveita ja tapoja mm. kielen ja kulttuurin muodossa. (Siirala 1999, 39.) Suomalaisuuden osaksi on jäänyt ”*kahtiajakautuneisuus*”, joka ilmenee turvallisuushakuisuuden tarpeena oman identiteetin kehittymisen ja vahvistumisen kustannuksella. Siirala nostaa konkreettiseksi esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeisen ´kasvottoman´ asuntorakentamisen ja asuntojen hintojen kalleuden. (Siirala 1999, 62- 63.) Tätä samaa ilmiötä on Varto (2015, 39-40) kuvannut esteettisyyden näkökulmasta, jossa ympäristö kasvattaa samalla tavalla kuin tietoinen kasvatus.

Yhteisöpatologian syntyä voidaan välttää avoimuudella ja moniäänisyydellä. Avoimuus elämän kokonaisvaltaisuutta ja sen ymmärtämistä kohtaan on puhuttelevaa (Uurtimo 2000, 33). Se elämän aines, jonka jätämme tietoisesti tai tiedostamatta näkemättä – havaintojemme ulkopuolelle, kaventaa olemassaoloamme kokonaisvaltaiseen olemassaoloon nähden. Realisimin merkitys on yksi esimerkki olemassaolon kaventumisesta. (Uurtimo, 2000, 33.) Liika realismi tappaa luovuuden mahdollisuuden, sen joka on tulollaan – syntymässä elämään. Maailmassa on mahdollisuuksia joista emme osaa uneksiakaan, ja nämä mahdollisuudet avautuvat vain ilman pakkoa. Tämän pakottomuuden ja elämän tai olemisen avautumisen voi kuka tahansa löytää omasta arjestaan.⁴³

Siiralan (Siirala 1999, Uurtimo 2000) mukaan Suomen kansallisen identiteetin yhteisöpatologiana on alamaisuus, joka juontaa juurensa niin Venäjän kuin Ruotsin vallan alaisuuteen. Suomen ´sijaisuudeksi´ on tullut ´määrättynä oleminen´- pakotettuna oleminen. Taakkasiirtymämme on vuosisatojen ajan kehittynyt samaistumisesta vahvempiin ja kehittyneimpiin kansallisiin identiteettei-

---

⁴³ Tutkijan oma vertaus

hin. Tämä siirtymä on jättänyt kansallisen itsetunnon, jossa suhde ulkopuolisiin määrittelee kansallista olemassaoloamme. Sisäinen kansallinen itsetuntonne on jäänyt hauraaksi altistaen itsetunto-ongelmille, ahdistukselle ja masennukselle.⁴⁴ Ulkoisen paine taas altistaa meitä ankaralle yliminälle ja moraalille, jolle epätäydellisyys tai virheellisyys ei ole sallittua. Idealisoiminen aiheuttaa kateutta, mitätöiminen halveksuntaa ja ylimielisyyttä - molemmat tilat vievät etäälle omasta aidosta identiteetistä, johon samaistuminen tarkoittaisi todellista tasavertaisuutta ja mahdollisuutta vastavuoroiseen dialogiin.

Siirala pohtii Aleksis Kiven merkitystä suomalaisen kansallisen identiteetin kuvaajana. Kiven kieli kuvaa suomalaisen kansan olemassaolon ydintä, joka kuitenkin jatkuvan paineen alla on muuttunut hyvin hauraaksi (Siirala 1999, Uurtimo 2000, 46). Kiven (1993) Seitsemän veljestä kuvaa seitsemää orvoksi jäänyttä nuorta miestä ja heidän elämäänsä yksilöinä ja yhteisön jäseninä.

”Teos voidaan nähdä seikkailutarinana, jossa kapinoidaan sääntöjä ja määräyksiä vastaan, tapellaan ja joudutaan hengenvaarallisiin tilanteisiin. Toisaalta se on yhteiskunnallinen ja psykologinen kehitysromaani, joka kuvaa ihmisen sopeutumista ja kasvamista aikuisuuteen ja vastuullisuuteen 1800-luvun Suomessa.” (http://www.teatterimuseo.fi/skene/historiaa/seitseman_veljesta.php)

Siirala kuvaa kuinka Paasikiven aikakaudella suomalaiset joutuivat luopumaan häpeillen perusarvoistaan⁴⁵, joita oli puolustettu. Tämä vaikutti kansalliseen itsetuntemukseen ja -arvostukseen aiheuttamalla ”katkoksia” oikeudentuntonne ja valmiuteemme itsenäistyä. Venäläisen ”isän” ja ruotsalaisen ”emomaan” perintönä olemme saaneet *riittämättömyyden tunteen*, jonka tiedostamatta jättäminen vie kansallista identiteettiämme yhä kontrolloivampaan ja yksiaanisempään suuntaan. (Uurtimo 2000, 46-47, 52, 54-55; ks. myös Siirala 1999) Poliittisen realismin, todellisuuden harhaisen omistamisen ja elämän voiman välinen yhteys on katkennut. Tämä näkyy sisäänpäin kääntyneenä kansallisena tai yksilöihin kohdistuvana vähättelynä ja syyllistämisenä - kansallinen identiteettimme on taantumassa. Oma kulttuurinen perimämme ja kielemme syvä viisaus mitätöidään⁴⁶ vahvemman tarpeiden edessä. Siiralan mukaan tämä itsestä välittämisen puute näkyy syvenevänä sisäisen välittämisen puutteena ”Eliittiin ja vähäosaisiin” jakautuneella kansalla on yhä vähemmän

---

⁴⁴ Masennus on Suomessa (2016) suurin työkyvyttömyyseläkkeelle johtava sairaus.

⁴⁵ Paasikiven ajattelu, jolla hän kielsi talvisodan merkityksen ja suomalaisten kypsyiden kansakuntana. Tämä ajattelu omaksuttiin viralliseksi lähestymistavaksi oikeus- ja identiteettitaistoonne. Tästä seurasi Suomen alueiden pakko-luovutus Venäjälle, joka taas vaikutti kansallisen itsetuntonne yhtenäistymiseen.

⁴⁶ Ruumis sana merkitys, joka pitää sisällään myös kuoleman. Suomessa siirryttiin käyttämään keho-sanaa (Niilo Pesonen 1930), jolloin kuolemastakin tuli ulkoinen ongelma.

yhteistä, johon kansallinen identiteettimme voisi nojata. (Uurtimo 2000, 58-59; ks. myös Siirala 1999.)

4.3 *Ei – tietämisen asenteesta*

Siiralan mukaan liiallisen tietämisen, totuuden ongelmasta tulee helposti rituaalinomainen suhtautuminen, joka johtaa asioiden järjestyseen tavalla, jossa asia tai ilmiö ei pääse puhuttelemaan omalla tavallaan ennen sen lokerointia ennalta tiedetyksi joksikin. Tämä liittyy olemisen perusluonteeseen, silloin kun olemisen ymmärretään liian kapea-alaisesti. Siirala kuvaa Freudin rajoitteita, jotka liittyvät yhteisöpatologian kieltämiseen. Samalla hän kuitenkin ymmärtää Freudin ajan yhteisöllisen paineen, johon vaikutti Wienin lääketieteellisen instituution kielteinen asenne kaikkea yhteisöpatologista kohtaan. Tämän Freudin elämän kaventamisen sanotaan vaikuttaneen merkittävästi perheterapian ja systeemisen ajattelun hyväksymiseen. (Uurtimo 2000, 69-70; ks. Jokela 2011) Siirala (2000, 71) toteaaakin, että

”kollektiivista vastustusta kohtaa aina sellainen, joka on epämiellyttävyydessään inhimillisesti erittäin merkityksellistä”

Siirala jatkaa eksistentiaalisen psykoanalyysin näkökulmasta, jonka hän toteaa olevan ´psykoanalyysin uudistavan ajattelemisen tapa´,

”että todellisuus puhuttelee ihmistä eikä tätä puhuttelua voi hallita. Puhuttelua kohtaan tulee olla nöyrä, jos haluaa kuulla jotakin” (Uurtimo 2000, 75).

Siirala pohtii Heideggerin ´pahuuden ydin´ käsitettä, jossa ihminen ei jaksa tai uskalla tulla omaksi itsekseen vaan suostuu olemaan ´das Man´- yhteisön keskiverron ruumiillistuma. Siiralan mukaan tällainen ihminen on kadottanut itsensä. Siirala kokee tämän käsitteen pohtimisen häiritsevänä Heideggerin oman pahuuden ytimen näyttäytyessä niin vahvana natsi-Saksassa. Freudin ´pahuuden ytimen´ -ilmenemisen kohdalla Siirala kykeni ymmärtämään Freudin ihmisyyden rajallisuuden. Heideggerin ihmisyyden rajallisuus tai sen ymmärtäminen ei ollut Siiralalle yhtä selkeää vaan hän kyseenalaisti Heideggerin oman olemisen - oman olemassaolon kysymisen totuudellisuutta. Tässä kohtaa Siiralan oma suhde yhteisöpatologiaan ilmeni kapea-alaisemmin kuin Freudin kohdalla. Siiralan ajattelun sisältämä kahtiajakoisuus hyvästä ja pahasta ilmenevät olemassaolossamme avautuvana ja kätkeytyneinä yhtä aikaa (Uurtimo 2000, 77, ks. myös Kakkori 2009; Heidegger 2000.)

5 YHTEISÖSAIRAUTEEN VASTAAMINEN

5.1 Martti Siiralan ihmiskäsityksen ja kasvatustutkimuksen yhtymäkohtia

Juha Varto (2015) kuvaa isien synnit käsitettä sukupolvien siirtymien näkökulmasta, jossa 1950-luvun kasvattaminen oli nöyryyttämisen ja häpeään kasvattamisen aikaa. Tässä ilmapiirissä kasvanut sukupolvi toteutti omassa kasvatuksessaan vapaan kasvatuksen menetelmää. Näiden kasvatusten siirtymät hän kuvaa itsekeskeisyyden ja addiktioiden ja epävarmuuden ilmentyminä, joissa nykyisen sukupolven lapset ”*palloilevat kaupasta ostettujen identiteettien välillä, kulutuksellisen pakon ja kieltäytymisen välillä ja vailla mitään todellista vaihtoehtoa*” (Varto 2015, 8). Hyvinvointiyhteiskuntaa hän kuvaa ”*sosiaalistamisen ja medisiinisen manipuloinnin*” yhteiskuntana. 1900-lukua hän kuvaa ’ihmiskunnan kauheimmaksi vuosisadaksi’, jossa monien tuhoisien toimenpiteiden (sodat, tapot jne.) lisäksi mm. kasvatuksen teorioiden ”hyvyys” joutui kyseenalaistettavaksi. Kasvatustutkimusta hän kuvaa ”*hampaattomana vanhuksena*”- vailla vastauksia siitä mitä kasvatuksen tulisi olla. (Varto 2015, 11-13.)

Varton (1991, 8) mukaan tieteellisen realismin todellisuuskäsitys on tieteellisten teorioiden loppuhuipentuma. Varto (mts., 11) jatkaa kritiikin⁴⁷ sanoin, todellisuuden muodostuvan *perustahierarkiasta*, jossa tiede on tämän hierarkian kuvaus. Ulkoinen todellisuus näyttäytyy tällaisessa hierarkiassa kapea-alaisesta näkökulmasta, jossa kaikki oleva ymmärretään olevaksi *jotain varten*. Todellisuuskäsitys perustuu vallankäyttöön, jossa

”ajattelevia ihmisiä on pakotettu hyväksymään heille käsittämättömiä, esimerkiksi poliittisia tai uskonnollisia, periaatteita ja lähtökohtia tiedollisissa kysymyksissä” (Varto 1991, 12).

---

⁴⁷ Heideggerin metafysiikan kritiikki

Varto (1991, 17-19; ks. myös Stenqvist 1984) kuvaa tällaista olemisen tapaa Simone Weilin⁴⁸ sanoin olemisena, joka on jättänyt ajattelemisen, koska on helpompaa olla kuka tahansa maailmassa, jossa voi yhtyä yhteiseen uskomukseen. Käsitys ihmisestä on kadonnut ihmisen lopettaessa ajattelun, oman olemisen kysyminen on tässä prosessissa pinnallistunut. Hän jatkaa, että käsitys ihmisestä on jokaisessa ihmisessä itsessään. Tieteen olisikin tarkasteltava ihmistä tästä perustasta lähtien, jotta ihmisen oman olemassaolon perusta, joka löytyy välittömästä kokemuksesta voisi omalla olemassaolollaan *aueta muille jaettavaksi*.

Siiralan käsitteet ovat monella tapaa vaikeita ja jopa harhaanjohtavia, jos ne ymmärretään yhteisen totuuden kautta. Niiden merkitys kasvatustieteelle liittyy juuri yksilön sijaisuuteen – omaan kokemukseen siitä. Varto (1991, 21) toteaa ihmisen perustan tutkimisesta, että tarvitsemme Heideggerin ymmärrystä ´itseään vastaan ajattelemisesta´. Siiralan ei-tietämisen tilaa voidaan pitää samankaltaisena ajattelutapana. Psykoanalyttisen ajattelun ja kasvatusajattelun muotoutumista tässä tutkimuksessa voitaisiin kuvata juuri em. käsitteiden avulla. Psykoanalyttinen ajattelu ja kasvatusajattelu jakavat olemassaolon kysymyksen. Tähän olemassaolon kysymykseen liittyy Siiralan käsitteiden valossa ´taakkasiirtymä´, jota kumpikaan ajattelutapa ei voi ohittaa, ohittamatta samalla olemassaoloon liittyvää kysymystä, joka on myös maailmassaolokysymystä. Psykoanalyttisen ajattelun tiedostamaton voidaan nähdä *kuormana*, joka ei ole tullut riittävästi kohdatuksi ja jaetuksi. Tämän kuorman alkuperä ei ole vain huonossa tai traumaattisessa lapsuudessa vaan yhteisessä todellisuuskäsityksessämme, jota yksikään tieteenala ei yksin tai yhdessä riittävällä aktiivisuudella kiistä. Kiistämisen ymmärrän tässä Varton (2015) sanoin dialogina, jossa eri näkökulmista tulisi kiistellä, jopa hyvin *elämänmakuisesti*, jotta näkökulmat eivät asettuisi *totuuden* asemaan vaan *aukaisisivat* jotain sulkeutunutta.

5.2 Yhteinen sijaisuutemme

Siiralan näkemyksen mukaan terapeutin työn – sen vastuun pohjana on velka,

”yhteinen syyllisyys, joka voidaan katsoa sukupolvien yhteisön ja ensimmäisen vastaanottamisen velaksi, vastaanottamisen, joka puoleltamme tuli sairaan osaksi, kun

---

⁴⁸ Heideggerin aikalainen

hän syntyi keskuuteemme. Tästä velasta terapeutti tulee sijaisena vastuulliseksi.” (Ketonen 1981, 237; Siirala 1972.)

Terapeutin sijaisuus on olla olemassa näkemässä sitä, mitä sairaan ympäristön olisi pitänyt nähdä tai pitää tärkeänä. Tätä velkaa voitaisiin ajatella kasvatusajattelun näkökulmasta seuraavasti:

*”Jokaisen ihmisen kokemus (--) on hänen luovuttamattomasti oikeutettu lähtökoh-
tansa siihen, miten hän vastaa olemassaolon puhutteluun” (Uurtimo 2000, 87).*

Ihmisyysidentiteetti tarkoittaa luovuttamatonta oikeutta omaan olemassaoloon. Ihmisyysidentiteetti on lähtökohta yhteiselle, kun taas erityysidentiteetin vaarana on itsen ja muiden määrittelyminen liian kapeasti. Kun emme näe itseämme ihmisenä ja lähimmäisenä, hyväksymme erityisihmisyyteen liittyvän etäisyyden ja objektivoinnin harhan *-se mitä ei näe se ei kosketa*.

Maailmamme on monella tavalla sijaisten maailma (Ketonen, 1981, 241). Yhteiskunnallisten ja hallinnollisten rakenteiden antama *suoja* hämärtää paikkamme osana ihmisyhteisöä. Maailman meno tekee meistä sijaisia ilman, että valitsisimme paikkamme sijaisuuksien vastaanottajana. Olemme esimerkiksi luovuttaneet ihmisyyden tarkastelun taloudellisen tarkasteluasteikon alle. Ihmisyyden tuottoisuutta voidaan mm. tarkastella työkykyisyyden tai syrjäytymättömyyden asteikoilla. Tällaiset talouden sidokset ihmisyyden määrittelystä myös *”uusintavat”* kieltämme hämärtäen näiden sidoksien luonteen. Syrjäytyminen voidaan esimerkiksi nähdä vain yksilön omana kyvyttömyytenä. Kosketuksemme talouden ilmiöiden alkuperään peittyvät ja näin arkipäivän valintamme ihmisyyden vaalimiseksi muuttuvat itsellemmekin vaikeasti ymmärrettäväksi tai tavoitettavaksi. (Uurtimo 2000, 120.) Ihmisyysidentiteettiä ei enää ole, emme osaa edes kysyä syrjäytyneeltä -miksi? Syrjäytyneen olemassaolo on ulkoapäin määritelty ja tyydymme siihen. Niin kauan kuin syrjäytyminen ei kosketa *minua*, sitä ei ole olemassa vastuuksi asti.

Varto (2015) kysyy osuvasti *”olemmeko niitä aikuisia joiksi nykyisten ja tulevien lasten olisi kasvettava?”* Lisäisin tähän kysymyksen *menneistä lapsista*, joita suurelta osin ilmennämme. Olemmeko niitä aikuisia joiden olemassaolossa oikeutuksemme omiin mielipiteisiin ja olemisen tapaan ilmenevät riittävästi? Sukupolvien ketjujen ja siirtymien katkaiseminen ei ole koskaan liian myöhäistä. Edellisen kysymyksen voisi asettaa myös kasvatustieteen osa-alueeseen, pääseekö olemassa-

olomme ilmenemään riittävästi? Onko kasvatustietomme sitä mitä nykyisten ja tulevien kasvattajien tulisi jatkaa, vai onko jotain, jossa kasvatustietojen ilmeneminen ei tule näkyviin sille kuuluvalla oikeutuksella?

Varto viittaa Judit Rich Harrisin (Varto 2014, 44) ajatuksiin siitä, kuinka emme hallitse kulttuurisia merkityksiä, kuten ”*perusasenteita moraaliin, vieraisiin, elämänvaiheisiin, ja tavoitteisiin*”, vaan siirrämme näitä huomaamattamme tuleville sukupolville erilaisissa kasvatuksen muodoissa ja ilman kritiikkiä. ”*Yhteiskunnan pedagogisoituminen*” on näin sosiaalistamisen keinoin kaventanut ihmisen olemassaoloa, ja ihmisinä emme osaa välttämättä edes puolustaa oikeuttamme. Tässä toistuu Siiralan yhteisötasolla kuvaama Suomen alueiden pakkoluovutus Venäjälle, mutta nyt niin, että yksilötasolla pakkoluovutus tapahtuu yhteiskunnalle. Sortajaan samaistuminen on siirtynyt sukupolvelta toiselle toimien kansallisella yhteisötasolla uudessa muodossa - alistamisena. (Siirala 1999, 31.)

Freiren pedagogiikan ydinkäsitteet ’tiedostaminen’ ja ’muutos’ kuvaavat prosessia, jossa tiedostava subjekti saavuttaa syvenevän ymmärryksen omasta sosio-kulttuurisesta perimästään ja kyvystään muuttaa tätä todellisuutta. Vastaanottava subjekti jää annettuun itse tehtyyn *vankilaan* kaapultaan omia mahdollisuuksiaan. Vain tiedostamisen kautta ihmisellä on riittävästi voimia sitoutua omaan olemassaoloonsa, kulttuurinsa ja historian merkitykseen niin, että hän voi luovasti muuttaa sitä vastaamaan yhteiseen maailmaan. (Hannula 2000, 9, 23-24.) Freire määrittelee tiedostamisen prosessiksi, jossa subjekti-objekti suhteen subjekti alkaa tiedostaa itsen ja toisen yhteisyyden, ”*tietoisuus tietoisuutena tietoisuudesta*”, kuten Freire asian määrittelee (Hannula 2000; Freire 1972, 52-53.) Muutoksen merkitys Freiren ajattelussa liittyy sortajan ja sorretun suhteen tiedostamiseen ja muuttamiseen. Muutosta Freire kuvaa vastakkaisuuden dialektiikan kautta, joka yleisenä ilmiönä koskettaa myös yksittäistä haastaen yksittäisen ihmisen omaan muutosprosessiinsa. (ks. Freire 1972; Verhaeghe 2014.)

Freiren pedagogiikan ytimen muodostaa dialogisuus, jota hän kuvaa horisontaalisena kommunikationsuhteena, ”*jossa kriittisesti etsitään jotakin ja jota ravitsee rakkaus, ihmisyyys, toivo, usko ja luottamus*” (Hannula 2000, 39-40; Freire 1969, 107.) Freiren kasvatuksen päämääränä on sorrosta vapautuminen, jolloin ihmisellä on mahdollisuus kasvuun ja inhimillisyyteen. Subjektuuden ja vapauden hän näkee sorron vastakohtana. Vapautuksen kasvatustieteellinen luonne on täydemmän ihmisyyden saavuttamiselle. Vapautuksen kasvatustieteellinen luonne on täydemmän ihmisyyden saavuttamiselle. Vapautuksen kasvatustieteellinen luonne on täydemmän ihmisyyden saavuttamiselle. Vapautuksen kasvatustieteellinen luonne on täydemmän ihmisyyden saavuttamiselle.

ja koko yhteiskunnan muutoksen. Tiedostaminen saa aikaan sen, että ihminen alkaa tietoisesti vaikuttamaan olosuhteisiinsa ja ympäristöön, jotta sortorakenteet muuttuisivat.

Bell hooksin (2007, 9) ydinajatus, ”*koulutuksen tulee toimia vapauttaja eikä yhteiskuntaan sopeuttajana*” jatkaa Freiren linjaa kriittisestä ja osallistavasta kasvatuksesta. Molemmat näkevät kasvatuksen vapauttavan tehtävän juuri sorron ja eriarvoisuuden purkamisen näkökulmasta. Hooksin osallistava pedagogiikka purkaa vakiintuneita ajattelu- määrittelytapoja, yhteistä osallisuutta tuottamalla. Tasa-arvoinen oppimisyhteisö on *äänien* – jokaisen oman tiedon ja kokemuksen, yhteen liittämistä vuorovaikutuksen keinoin. Hooksin ajattelun taustalla on kriittinen ja feministinen pedagogiikka, jotka lähtökohdaltaan liittyvät niin poliittiseen kuin ideologiseen subjektiuteen. Keskeiset käsitteet ovat ´valta, erot ja osallistaminen´. Hooksin kritiikki näitä näkökulmia kohtaan liittyy niiden kyvyttömyyteen nähdä ihminen kokonaisvaltaisesti. ”*Valtauttaminen ja äänen*” antaminen hänen keskeisinä käsitteinään liittyvät autoritäärisen opetusmallin ja rakenteiden purkamiseen ja vallan jakamiseen. Pedagogisina tavoitteina on tilan antaminen kokemuksille ja subjektiudelle, Hooksin sanoin ”*kokonaisvaltaisemmalle henkiselle kasvulle*”. (hooks, 2007, 16-17 ks. hooks 1994, 14.)

Vapauttavan kasvatuksen yhtenä päämääränä on tehdä näkyväksi erilaisia ideologioita ja valtasuhteita. Kasvatuksen todellisuuskäsityksen nähdään kietoutuvan koulutukseen liittyviin mallikan- salaisen kaavamaisiin käsityksiin ja monimuotoisiin valtahierarkioihin. Hooksin pedagogiikan ydin- ajattelu liittyy opiskelijoiden ja opettajan yhteistyösuhteeseen, jossa epätasa-arvoa ja syrjintää tuot- tavat rakennelmat tehdään yhdessä näkyväksi. Hooks näkee nykyisen opetuskulttuurin perustana dualismin, jossa esim. tunteet nähdään järjen vastakohtana. Hooksin opetusmetodeihin taas liittyy tunteiden, ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden näyttämisen ja puhumisen vapaus. Näiden voima tu- lisi tunnustaa ja tunnistaa, koska ne voivat edistää tai estää kasvun mahdollisuuksia. Ihmisen koko- naisvaltaisella olemassaololla on oikeutuksensa myös opetustilanteissa. (hooks 2007; 1994; ks. Vuo- rikoski 2007)

5.3 *Yhteinen ehdinkoon vastaaminen*

Siirala (Uurtimo 2000, 84) kuvaa kuinka sairastuneen ehdinkoon vastaaminen ei ole yksinkertaista. Sairastunut ei vapaaehtoisesti suostu uuteen taistoon maailmansa avartumiseksi. Sairastuneen tais- telu käydään, toivon alueella, samalla jossa vetoisuus kasvaa omaksi itseksi jäi aikoinaan kohtaa-

matta. Ahdinkoon vastaaminen tarkoittaa luottamusta elämään molempien osapuolien osalta. Sairastuneen ahdinkona on kokea uudestaan riippuvuus toisen armosta, hyväksynnästä ja vastakaiusta, joka on taas toisen ymmärrystä omasta riippuvuuden, armon, hyväksynnän ja vastakaiun tarpeesta. Sairastuneen ahdinkoon vastaaminen on osallistumista ”kanssa”- olemiseen. Se on luopumista yleisistä totuuksista ja normeista - kykyä asettaa kulttuurimme erilaiset puolet kyseenalaisiksi sekä luopua annetuista itsestänselvyyksistä. Historia voi olla oma historia vasta kun siihen liittyvä kokemus on tullut ymmärretyksi. *Kanssa* – ymmärrys synnyttää uutta kieltä ja tapaa puhua, joka taas vahvistaa yhteistä maailmassaolokokemusta. (Uurtimo 2000, 85-86.)

Siiralan mukaan yhteisönä olemisen ongelmiin havahtuminen edellyttää yhteistä pysähtymistä kollektiiviseen huoleen, jossa yhteisö tietoisesti pysähtyisi tarkkailemaan ja kriittisesti analysoimaan tuhopäytäntöjään ja harjoittamiaan, usein hyvin hienovaraisiakin, henkisen väkivallan muotoja. (Uurtimo 2000, 95.) Valtayhteisöllä on *valta* määrittää miten yhteisö ymmärtää todellisuuden. Harha on jo olemassa siinä, että todellisuutta ei voi määrittää, omistaa tai hallita. Nykypäivän tiede on ominut tämän korkeimman auktoriteetin ja tuomarin aseman. Ilmeneminen, jolle ei ole sijaa, nähdään helposti uhkana jo rakennetun kokonaisuuden eheydelle. Ihmisilluusio, joka objektiivisena subjektina määrittelee todellisuutta, on saanut vahvan jalansijan siinä. Tämän ihmisilluusion *jalka* on löytänyt tiensä yhä useamman oven rakoon, kuten poliittisen realismin ja byrokratian vahvistuminen meille osoittaa.

Myös institutionalisoimisen ”*syleily*” tulisi tehdä näkyvämmäksi. Sukupolvien tarkastelu näyttää meille kirkkoinstituutiomme muutoksen, jossa uskon ja perusluottamuksen sanomasta on tullut oppi- ja tietojärjestelmä. Tällainen *uskon* olemassaolo on muuttunut ´normalisoituneeksi hulluudeksi´, joka määrittelee ihmisten tarpeet, tunteet, ajatukset ja käyttäytymisen. Perusluottamus uskon ydinsanomaa ja päämäärään on runnottu opin ja dogmien muotoon. Tämä asettaa ihmisen oman kokemuksen toissijaiseen asemaan mitätöiden sen merkityksen ja vieden pohjan olemassaolon kysymisen oikeudesta. Ihminen on omalla tietämisen *pakollaan* anastanut vallan olemassaolon kysymykseen. Kysymys ei enää perustu vuoropuheluun ihmisen ja hänen maailmassaolemisensa kanssa, vaan annettuun tietoon ja määritelmään siitä. Uskon, olemassaolon ydin, muotoutuu perusluottamuksesta elämään ja toiseen, ja vain tällainen uskon maaperä voi mahdollistaa aidon ja tasavertaisen dialogin. (Uurtimo 2000, 103-106; ks. Huhtinen 1996, 18-19.)

Tieteen kritiikkinä tulee tarkastella tieteen auktoriteetin merkitystä tiedon yleistämisen tarpeelle. Tutkijan tai ihmisen oikeus omaan kokemukseen on kysymistä täälläolosta. Täälläolon kysyminen on olemassaolon perusta ja näin ensisijainen lähtökohta ”*kanssa-huoleen*”, koska se mahdollistaa inhimillisemmän yhteisen rakentumisen. Tällainen lähtökohta vaalii ihmisolemusta, kun metodista tai tiedollista lähtökohtaa ei nosteta jalustalle. Tämä nostattaa kysymyksen elämisen ja tietämisen rajallisuuden sietämisestä. Pääseekö todellisuus puhuttelemaan vai onko ihmisen omassa *tietämättömyyden tuskassaan* ennalta määriteltävä mitä tulee kuulemaan ja missä muodossa, jolloin elämä ei pääse toteutumaan täydessä mitassaan.

Siiralan (Uurtimo 2000, 112) vastaus yhteiseen kanssa -huoleen on ”*äänioikeuden palauttaminen koko luomakunnalle*”. Tämä tarkoittaa sitä, että annamme tilaa sellaiselle, joka ei ole maailmassamme olemassaolevana tai näkyvänä puolena. Hallinta ja erilaiset hallinnan muodot ovat ihmiselämässä välttämättömiä, mutta tällaisen tietämisen muodon ei tulisi olla lähtökohtana elämälle. Ihmisen olemassaolon ja maailmassaolemisen suhteen kysymisen tulisi olla lähtökohta yhteiselle elämän vastaanottamiselle. (Uurtimo 2000, 113-114.) Kun laiminlyö riittävän kauan itsestä välittämisen, ei kykene aidosti välittämään enää toisenkaan perusoikeuksien toteutumisesta. *Sairaudentunnon herääminen* oman olemassaolon kysymisen kautta on lähtöä parantumisen tielle. (mts., 114.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli ymmärtää kasvatustutkimuksen ja psykoanalyttisen ajattelun dialogia Martti Siiralan keskeisten käsitteiden kautta. Tutkimuskysymykset muotoutuivat näiden käsitteiden pohjalta. Pohdin ja tulkitin seuraavaksi tutkimuskysymyksiä aineistosta nousseen ymmärryksen avulla.

6.1 Miten Siiralan ihmiskäsitys ja käsitteet avaavat kasvatustutkimuksen ydintä?

Länsimaisen ihmistutkimuksen kahtiajakoon on vaikuttanut merkittävästi ´kartesiolainen´ ihmiskäsitys. Useat tutkijat, kuten Siiralakin (ks. Keski-Luopa 2009; Siirala 1988, Varto 2015; Lehtonen 2014) ovat osoittaneet, että tämä Descartesin filosofialle rakentunut ihmiskäsitys, jossa ihminen jaetaan henkeen ja materiaan, vaikuttaa edelleen *näkymättömänä* länsimaisen kulttuurin, tieteen ja filosofian taustalla. Descartesin filosofian ydin muodostuu ajatuksesta, jossa ihmisen tietoisuus on erillinen ja muusta todellisuudesta riippumaton *subjekti*, kun taas muu todellisuus nähdään *objektina*. Tällainen ajattelu on vääristänyt ihmistutkimuksen lohkoen sitä mielivaltaisesti. ”(--)*merkittäviä puolia ihmisyydestä on jäänyt kokonaan ihmistutkimuksen ulkopuolelle*” (Keski-Luopa 2009, 278). Descartesin ihmiskäsityksen tuottaman ´harhaisen´ ja vääristyneen maailmasuhteen merkitykset ovat sukupolvien siirtymien kautta muotoutuneet *itsestäänselvyyksiksi*, joiden kyseenalaistaminen tarkoittaisi jopa koko tieteellisen tiedon tuottaman todellisuuden kyseenalaistamista. Tätä kyseenalaistamista ovat useat tutkijat nostaneet esiin kasvatustutkimuksen ihmiskäsitystä ja päämääriä tutkiesaan (ks. Varto 2015, 2005; Värrä 1997.)

Martti Siiralan ihmiskäsitystä kuvaa parhaiten eksistentiaalinen filosofia. Hänen ajattelussaan on samankaltaisuutta Heideggerin maailmassa olemisen ”*kanssa*”-suhteen vastuusta, jossa huoli kanssaihmisistä ja vastuusta on kaikkien yhteinen. Siirala kuvaa omaa ajatteluaan ”*osallistuvaksi, ahdinkoa jakavaksi fenomenologiaksi joka on kapinointia lokeroivaa ja reduktionistista otetta ja ajattelua vastaan*” (Uurtimo 2000, 109). Ihmisyyden perustan hän näkee todellisissa kohtaamisissa, jossa ”jokin ennestään itsestään selvä tulee kyseenalaiseksi”, ja sen annetaan tulla jännitteiseksi.

(Siirala 1981, 176). Eksistentiaalisen eli ´elämättä jääneen elämän´ velan hän näkee sovinnaisuuden yliviljan tuottamana näennäisyytenä, jossa omaa olemassaoloa -maailmassaolokokemusta ei kyseenalaisteta vaan olemassaolon toteutumistapaa kuvaa onttoisuus ja kapeutuminen. Hän käyttää käsitettä ´yhteisöruumis´ kuvatessaan niin yksilön kuin yhteisönkin kokonaisvaltaista olemisen tapaa. Siiralan näkemys yhteisösairaudesta liittyy sairauden ´oireeseen´, jossa oire ilmentää ”yksilön, yhteisön ja koko ympäristön välisten suhteiden integroitumattomuutta. (Tuhkasaari 2013, 20; Ihanus 200, 80) Sairastaminen sisältää aina vastuunsiirtoa ´elämättömästä elämästä´. Siiralan ihmiskäsitys kokonaisvaltaisuudessaan ilmenee ´ruumis´-käsitteen kautta, joka sisältää mielen ja ruumiin kietoutuneisuuden.

Kasvatusajattelun lähtökohtana on tutkia kasvatuksen tarkoitusta, menetelmiä, ihanteita ja eettisiä kysymyksiä sekä ihmisen todellisuuden käsityksen muuttumista. Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu kaikkia näitä Siiralan ihmiskäsityksen ja keskeisten käsitteiden kautta. ´Elämätön elämä´ tuottaa *mykkyydessään* ´siirtotaakkoja´, jotka kaventavat ihmisen, ihmisten ja yhteisöjen vuorovaikutuksessa olemisen tapoja ja näin myös *näkemisen* oikeutta. Sijaisuus ja sairauden yhteisöllisyys ilmenevät transferenssikäsitteen kautta. Transferenssikäsitteen Siirala selittää ´toisen vastaanoton´ käsitteen kautta. ´Ensimmäinen vastaanotto´ (*transfer*) on yhteisen vastuun kieltämistä, jossa *taakka* siirretään sijaisen kannettavaksi. ´Toinen vastaanotto´ (*transference*) on sijaisuuteen vastaamista, jossa dialogisuus on silta taakan yhteiseen jakamiseen. Sairauden oire ”*transformoituu*” yhteisessä jakamisessa tuottaen laajempaa ymmärrystä, jota Siirala kuvaa ´kolmantena vastaanottona´. Laajempi ymmärrys voidaan tulkita integraation mutta myös Heideggerin ´olemassaolon avautumisen´ käsitteen kautta. (mts., 20). Martti Siiralan ihmiskäsitystä kuvaa hänen sanontansa ” Se, mikä ei tule yhdessä jaetuksi, esimerkiksi puhutuksi, tulee jonkun kannettavaksi” (ks. Ketonen 1981; Tuhkasaari 2013, 21). Sairauden yhteisöllisyys on ´yhteisösairautta´, jossa yksilön sairaus, on se sitten elämätön elämä tai sijaisuus, on suora heijastus ´yhteisöruumiin´ tilasta.

6.2 Miten sukupolvien siirtymät ovat vaikuttaneet kasvatusajatteluun?

Siiralan käsite ´todellisuuden harhainen omistaminen´ kuvaa kuinka ´normalisoitunut hulluus´ eli sovinnaisuus valtaa tilaa aidolta dialogilta tuottaen näennäistodellisuutta, jossa ajattelemisen on pysähtynyt. Näennäismaailman *näkeminen* on vaikeaa, koska erilaiset arvot, normit, tavat, tottumukset ja jopa puhuttu ja kirjoitettu kieli muodostavat todellisuuden jota ei osata enää kyseenalaistaa, koska

siirtymien perusta on sukupolvelta toiselle kulkeutuneessa *mykkyydessä*. Yhteiskunnallisten ja hallinnollisten rakenteiden antama suoja hämärtää myös osaltaan siirtymien luonnetta, vahvistaen näennäismaailmaan todellisuususkoa.

Varto (2015, 44) pohtii kuinka kulttuuriset merkitykset ovat kasvattajana keskeisiä. Niiden merkitys liittyy niiden hallintavaltaan, jota emme kasvattajina välttämättä huomaa. Kasvattajana saatamme siirtää, Varton sanoin, ”isiemme synnit seuraavalle sukupolvelle vailla alkeellisintakaan kritiikkiä.” Hän jatkaa pohdintaa ”yhteiskunnan pedagogisoitumisen” luomasta ”siivotusta” kaupunkiympäristöstä, jossa kaikki moninaisuus tai erilaisuus on poistettu tai määritelty omalle paikallensa. Varton pohdinnoissa on nähtävissä yhtymäkohtia Siiralan `normalisoituneen hulluuden` käsitteeseen, jossa yhteiskunnallinen pedagoginen ohjelma on osoitus kaventuneesta ihmiskäsityksestä.

Yhteiskunnan pedagogisoituminen on vaikuttanut kasvatustieteen tuottaen ´normalisoitunutta hulluutta´ ideaalihmisen tai -mallien muodossa. Nämä mallit ohjaavat tulevia sukupolvia tuottaen ratkaisematonta ristiriitaa ideaalin ja aidon itsen välillä. (Varto 2015, 47.) Varton mukaan ”*Kasvatuksen tutkimus näyttää olevan aina idealisaatio isien synneistä: kun jotakin on tehty tarpeeksi kauan toisin, tahdotaan, että se tehdään uudella tavalla.*” (Varto 2015, 49) Tällä Varto osoittaa, kuinka kasvatustiede poliittisena agendana ja ”kasvatustiede sen juoksupoikana” kertoo ”isien syntien” harhaista maailmaa, niin että *maailma* ei näy tämän agendan takaa (mts., 50). Idealisaation kertominen vapauttaa kasvatustieteen sille kuuluvasta vastuusta, joka kasvatustieteen näkökulmasta on jatkuvaa ihmiskäsityksen ja kasvatuksen yhteisen päämäärän kysymistä. Varto näkee mahdollisuuden kasvatustieteen omissa lähtökohdissa, jossa se voi luoda aidompaa perustaa niin perhe-, sosi- aali-, kuin kulttuuripolitiikallekin. Platonin (ks. Varto 2015, 52) mukaan yhteiskunnan muutos on toteutettava historian kantajissa. Muutos tulisi tapahtua nykyisessä sukupolvessa, jotta isien synnit eivät jatkaisi kulkuaan. Aikuiskasvatuksen näkökulmasta muutos tulisi tapahtua myös aikuisessa olevan lapsen kokemuksessa (jälkikäteisyys), jotta tasavertaiselle ja aidolle dialogille olisi todellinen mahdollisuus. Kielen merkitys (ks. Kivi 1993) on tässä keskeinen, sillä kielen avulla voimme luoda yhteisiä merkityksiä. Yhteinen kieli taas muokkaa ajatteluaamme uusintaen sitä. Kielen merkityksen ymmärtäminen auttaa meitä näkemään sen kautta ylläpitämiämme ´todellisuuden omistamisen harjoja´. Marjo Vuorikoski (2007, 43) on kuvannut kielen merkitystä omissa pohdinnoissaan. Hän pohtii kuinka perinteisen tieteellisen kirjoittamisen tapa, jota hän pyrki noudattamaan väitöskirjaansa työstäessään, oli vieraannuttanut hänet itsestään. Hän aloitti kirjoittamaan päiväkirjaa tutkimusprosessistaan ja kirjoittaessaan hän oivalsi, kuinka tieteellinen koulutus on kahtiajakautunut. Toisaalta se tuottaa kehitystä, mutta samalla ”se voi jopa salvata ajattelukyvyyn ja luovuuden” (mts., 43).

Kielen merkityksen ymmärtäminen yhteisten käsitteiden tavoittelemisen kautta on halua avautuneisuuteen ja dialogiin muiden kanssa. Varto (2015, 55) pohtii tätä kasvatuksen tutkimisen näkökulmasta. Kasvatuksen tutkimuksessa ollaan vastuussa siitä, että elämän päämäärä on edes jotenkin näkyvä kasvatuksen monimuotoisuuden ilmiöissä. Olemmeko yhteisesti ja riittävästi pohtineet yhteistä maailmaamme ja perintöämme sukupolville? Onko nykyinen elämän päämäärä sellainen, johon haluamme sitoutua? Onko ihminen tämän päämäärän ytimessä? Varto (2015, 144-145) osoittaa kuinka sukupolvien siirtymät ovat erittäneet sukupolvien yhteisen kielen. Nuorten kanssa argumentointi saattaa olla ongelmatilanteessa vaikeaa, koska nuoren ”lihassa” ei ole muistumia elämän vastustuksen tuomasta kärsimyksestä. Yhteiskunnan ylihuolehtivuus, joka näyttäytyy myös kasvatuksen eri muodoissa, on ohjannut nuoren maailman toteutumisen simulaatiomaailmana, Siiralan sanoin näennäismaailmana. Yhteisen kielen puuttuminen näkyy siinä, että simulaatiotodellisuuteen ei kuulu kieltä, jonka voisi tavoittaa. Kieli muodostuu simulaation heijastuksista ja siksi se ei tavoita sielua.

6.3 Minkälaista yhteistä maailmaa psykoanalyttinen ajattelu ja kasvatusajattelu muovaavat tässä tutkimuksessa?

Keski-Luopa (2009, 277) määrittelee tieteen tehtäväksi ihmisen luonnollisessa maailmankuvassa olevien puutteiden tai ymmärtämättömyyksien täydentämisen. Filosofian tehtävän hän näkee perustan etsimisessä. Hän toteaa, että

”Ihminen voi suuruudenhulluudessaan pitää itseään muun luonnon yläpuolella olevana, kaikkivoivana ja -tietävänä olentona. Pienuudentunnossaan hän voi antaa liian vaikeiksi kokemansa asiat ”viisaampien” haltuun, viime kädessä Jumalalle. Vaikeinta ihmiselle näyttää olevan suostuminen ajattelemaan itseään keskeneräisenä, lähtökohhtiinsa sidoksissa olevana olentona, joka vajavaisuudessaankin on vastuussa omasta toiminnastaan.” (Keski-Luopa 2009, 277.)

Varto (1991, 23-25 ks. Lehtovaara, 1994, 40) kuvaa kasvatuksen ja terveydenhuollon perusongelmaa samankaltaiseksi, molemmilta puuttuu ”yksiselitteinen elämisen kokonaisuus”, joka on hukunut elämän moninaisuuteen. Hän pohtii ruumiin ja sielun kahtiajakoa, ihmiskäsityksen jakautumisen merkitystä, jossa ihmisen ja luonno(llisen)n maailmoiden eriytyminen nosti sielun tai hengen ihmi-

sen erityisominaisuudeksi. Tämän myötä esim. kreikkalainen sanonta ”terve sielu terveessä ruumiissa” ymmärrettiin terveen ruumiin kautta, joka tuottaa terveen sielun. Sanonnan perimmäinen merkitys on kuitenkin sielussa, joka, ollessaan *elävä*, ei voi laiminlyödä ruumista.

Ihminen on olemassaolossaan jännittynyt syntymän ja kuoleman välille. Tähän liittyy ihmisen historiallisuus, joka ilmenee ihmisen kokemuksellisuuden rakentumisen kautta. Tämä rakenteisuus on suuntautunut tulevaan uusien merkitysyhteyksien avautumisen myötä. Syntymän ja kuoleman jännite on ihmisen olemisen perustavanlaatuisia ydintä. Tämän jännitteen mahdollistamana ihminen voi vapautua omaan olemassaoloonsa. (Kakkori 2009, 198.) Värri (2014, 113) pohtii ontologisen tason ymmärryksen edellytyksiä ekologisen vastuun näkökulmasta. Hän toteaa, että pelkkä ajattelevuus, jossa olemisen ja ajan suhde määritellään uudelleen, ei riitä. Tarvitaan yhteiskunnallisen sosialisoinnin rakenteiden muuttamista ja yksilön ’psykodynamiikkaan’ vaikuttamista, luomalla yhteistä ’ekologiatietoista merkitysnäkökenttää’. Tällainen toiminta tuo näkyvämmäksi ” (-) yksilön sisäisen rakenteen ja yhteiskunnan ideologisten rakenteiden keskinäisen kietoutuneisuuden ymmärtämisen.” (Värri 2014, 113-114.)

Varto (2005, 140; ks. myös Stenqvist 1984, 174) pohtii Simone Weilin ajatuksia, sielun tarpeesta, jossa kunnian näkökulma on vastuuta ja vapautta. Jos kasvatuksen tehtävänä on vapauden ja itsenäisyyden vaalimisen näkökulma tai ”kasvatuksellinen hyvä” (ks. Värri 1997), niin miksi olemme niin valmiita luopumaan vapaudestamme siirtäen vastuun ’kasvottomalle’ yhteiskunnalle. Simone Weil näkee ’kunnian’ mahdollisuutena asettua ihmisenä sellaiseen positioon, jossa ”yhteisö ei ole uhka, ei rajoittaja, ei väline omiin tarpeisiin eikä lunasta yksilöä tämän typeryydeltä” (Varto 2005, 143). Hän jatkaa demokratian kyseenalaistamisella, jossa ajattelu perustuu vapaudelle, mutta poliittinen realismi on hämärtänyt sen meiltä. Demokratia mahdollistaa mielipiteen ilmaisemisen vapauden, mutta mielipiteeseen tarvitaan ajattelua ja tämän demokratia on hämärtänyt tarjoamalla kaikkeen valmista vastausta – näennäistodellisuutta. (ks. Varto 2005)

Siiralan ajatukset ’taakkasiirtymistä’ kuvaavat osuvasti näennäismaailmaa jossa elämme, ja jossa dialogin mahdollisuus sillanrakentajana on ainoa keino *näkeväksi* kasvamiseen. Että *näkee*, on jo riittävä askel *uudelle*.

7 POHDINTA

Tutkimuksen dialogi on kaikkienensa ollut hämmentävää ja jopa ahdistavaa tuottaen ymmärrystä niin yksilöihin kuin yhteisöihin liittyvästä tuhoavuudesta, mutta myös toivosta. Vuoropuhelu on käyty tämän tutkimuksen rajoissa, Rauhalan kokonaisvaltaisen ajattelun siivittämänä, jossa muutos yhdessä osa-alueessa resonoi muissa alueissa. Muutos on siis välttämätön.

Ymmärsin tutkimuksen edetessä, että dialogi, joka vahvistaa siltaa näiden kahden erilaisen ajattelutavan välillä, on ihmiskäsityksen ja kasvatuksen päämäärän uudelleenkyselemistä. Mitä ja minkälaista ihmiskäsitystä kasvatustieteessä tietoisesti ja varsinkin tiedostamatta toteutetaan? Näkemysni ahdistukseen vahvistui eksistentiaalisen näkemyksen kautta, jossa ahdistuksen merkitys olemassaolon ja olemisen aukeamiselle on merkittävä. Eksistentiaalinen ahdistus pitää meidät elossa, koska se liittyy ennakkokäsitykseen ja ymmärrykseen elämästä yleensä. Länsimaisen medikalisoitumisen yhtenä vaarana on tämän ns. terveen ahdistuksen, olemassaoloamme koskevan ahdistuksen mykistäminen, joka näkyy elämän kaventumisena ja *harhassa* olemisena. Eksistentiaalisella ahdistuksella on tärkeä osa olemassaolossamme, sen merkitys liittyy myös puolustusjärjestelmämme ennakoivaan, ymmärtävään ja tulkitsevaan luonteeseen. Ns. terveen ahdistuksen mykistäminen on kuin tekisi kansallisen lobotomialeikkauksen⁴⁹. Länsimaisessa kasvatustieteessä onkin aistittavissa kansallisen lobotomialeikkauksen piirteitä. *Lobotominen* olemassaolontapa ei niinkään liity kasvatustieteiden hyvään tai huonoon kasvatukseen vaan *suostumiseen* valtaapitävän ehtoihin. Realistinen politiikka elää omaa elämäänsä suhteessa kasvatustieteeseen ja siitä kumpuavaan ajattelutapaan. Kasvatustieteen asema *oman äänen kantajana* on taas heikentynyt vuosien saatossa. Kasvatustieteellinen ajattelu on Siiralan näkemyksen mukaan joutunut yhteisöpatologian kantajaksi - toteuttaessaan ei olemassaoloon vaan olemassaolottomuuteen liittyvää agendaa. Kasvatustieteenkin voidaan sanoa ´sijaistuneen´ alistetuksi.

---

⁴⁹ ”Lobotomiassa katkaistaan otsalohkojen yhteydet taemmas aivoihin. Leikkauksella pyrittiin helpottamaan potilaan oireita kuten ahdistusta, pakko-oireita ja rauhattomuutta.” (<http://www.duodecimlehti.fi/web/2013/14.>)

Yhteiskuntamme poliittista realismia ovat jatkuvasti kasvava masennus niin nuorten kuin aikuistenkin keskuudessa, yksinäisyys, joka ilmenee kaikissa ikäluokissa yhdistävästä teknologiasta huolimatta, syrjäytyneiden tai yhteiskunnasta ´pudonneiden´ kasvava määrä, alkoholin haittoihin ja tueroihin liittyvät ongelmat ja jopa kielteisyys turvapaikan hakijoita kohtaan. Minkälainen vetoisuus on näiden viestien takana? Vastuun jakaminen lakien, byrokratian, instituutioiden, normien ym. muodossa on yhteisön elämän kannalta välttämätöntä tiettyyn rajaa saakka. Tämä ei kuitenkaan pois sulje yhteistä ”*kanssa- huoltamme*” tai vastuuta, joka on oikeutukseltaan ensisijainen.

”Se on vastuuta ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, kysymisestä ja vastaamisesta, jota ilman ihminen, joka kysyy ja odottaa vastausta, ei kasva ihmiseksi, ja jota ilman ei myöskään se, jolta kysytään ja jonka odotetaan vastaavan, ole tullut sellaiseksi. Velvollisuus on molemminpuolinen. Tulla ´kuulluksi´ ja saada ´vastaus´ on ihmisen perusoikeus, jonka varassa tapahtuu ihmiseksi muovautuminen.” (Ketonen 1981, 242.)

Tällaisen dialogin yhtenä näkemisen oikeutena on koko maapallomme olemisen oikeutus. Mihin olemme sitoutuneet yhteisen asuinsijamme vaalimisessa?

Tuntiopettajuuteni ammattikorkeakoulussa on tarjonnut monenlaisia vetoimuksia. Oman taiteluni lienee kokonaisvaltaisemman opetussuunnitelman toteuttaminen, jossa tutkinto-opiskelijoita ei lokeroitaisi yhden osa-alueen taitajiksi. Erityisosaamisen tarve on taattava tietyssä määrin, mutta yhteisen vuoropuhelun merkitys on ilmeinen ja mahdollistuisi usean oppiaineen samanaikaisopettamisella. Oppiaineissa kuten filosofia, mielenterveys, ohjaus ja kohtaamistaidot ON, yhteisestä ihmisestä kysymys. Myös kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden *inkluisio* tai edes integraatio muiden tutkinto-opiskelijoiden kanssa on vetoisuus aidon kohtaamisen ja kasvatuksen puolesta, jota ihmistyön oppimisympäristöissä tulisi ontologisena kysymyksenä kysyä. Miten paljon me huomaamattamme ylläpidämme erilaisia rakenteita, jotka eivät todellisuudessa voi mahdollistaa aitoa ja tasa-arvoista dialogia. Miksi omasta erityisosaamisesta on pidettävä niin tiukasti kiinni? Mitä tapahtuisi, jos alkaisimme puhua minusta ja sinusta ja ihmisistä yleensä. Haastaisiko se tutkimaan omaa elämäämme ja sen elämättömiä ulottuvuuksia? Vetoaisiko se meihin rajallisuuden, virheellisyyden ja ymmärtämättömyyden sanoilla? Olisimmeko valmiita siihen, sanomaan ääneen ja jakamaan tämän puolen itsestämme - avuttomuutemme ymmärtää olemassaoloamme ja elämää, mutta palavan halun jatkaa kysymistä. Muuttuisiko maailma meidän muuttumisemme myötä?

Olen saanut olla mukana opetuskokeilussa, jossa kasvatuksen moniammatillinen näkökulma toteutui kolmen erityisosa-alueen opettajien näkökulmia yhdistelemällä. Kokeilu toteutettiin yhdessä kansainvälisten opiskelijoiden ja työelämäyhteyden kanssa. Kokeilun päätyttyä pohdimme yhdessä opettajina, kuinka kokeilu oli vahvistanut ymmärrystä toistemme erilaisuudesta ja tavasta ajatella asioita. Kokeilu vahvisti myös ymmärrystämme ihmisen kokonaisvaltaisen kohtaamisen todellisuudesta, jossa psyykinen, fyysinen ja henkinen ovat alati läsnä. Ruumis – keho, mieli ja toiseus saivat uudenlaisen merkityksen kokemusmaailmassamme. Kansainvälisten opiskelijoiden ja työelämäyhteyden edustajien kokemukset puhuivat samaa kieltä: ”*jotain tapahtui kurssin aikana, en ollut enää se sama henkilö, joka olin kurssia aloittaessani, olo oli jollain tapaa syvempi*”. Myös turvapaikanhakijoiden kokemukset kurssista välittivät ymmärryksen heidän kohtaamisestaan – ”*heidät oli kohdattu ja hyväksytty omana itsenä.*” Pohtiessani kokeilun kulkua mietin Siiralan sanoja velkataakasta ja sen jakamisesta. Miten tätä kokemusta voisi toteuttaa tutkinto-opiskelijoiden opetuksessa, jos opetussuunnitelma tai taloudelliset resurssit eivät mahdollista yhteisopetusta. Onko tämä se kohta, jossa opettajien tulisi ottaa vastuu *äänensä* kuulumisesta entistä vahvemmin, jotta kokonaisvaltaisempi ihmiskäsitys saisi oman oikeutuksensa. Yhteisötasolla elämäntömmän elämän ja sijaisuuden merkitystä on hyvin haasteellista kohdata, sillä vetoituksen kuuleminen tarkoittaisi yhteisöpatologian näkemistä. Kasvattajina emme voi välttää tätä vastuuta, sillä epäonnistuessamme menneisyyden sijaisena olemisessa, epäonnistumme ihmisenä nykyisyydessä, toistaen sitä harhaista todellisuutta mitä kuulemattomuus, näkemättömyys ja koskettamattomuus sisällään kantavat (Ketonen 1981, 243).

8 LÄHDELUETTELO

- Freire, P. (2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Freud, S. (2005). *Murhe ja melankolia sekä muita kirjoituksia*. Tampere: Vastapaino.
- Hannula, A. (2000). *Tiedostaminen ja muutos Paulo freiren ajattelussa. Systeeminen analyysi sorrettujen pedagogiikasta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Heidegger, M. (2000). *Oleminen ja aika*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
http://www.teatterimuseo.fi/skene/historiaa/seitseman_veljesta.php. (ei pvm).
- Huhtanen, A. (1996). *Sielun parantamisesta sielun hoitamiseen*. Tampere: Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu.
- Huhtinen, A. (1995). *Dasein -analyysi.eksistentiaalinen psykoanalyysi*. Tampere: Tampereen yliopisto Jäljennepalvelu.
- Ikonen, P.;& Rechartd, E. (1994). *Thanatos, häpeä ja muita tutkielmia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Inwood, M. (1997). *Heidegger*. Oxford: Oxford University Press.
- Jokela, T. (2015). *Ontologia ja pedagogiikka. Kasvatus inhimillisen olemassaolon perustana*. Helsinki: BoD-Books on Demand.
- Kakkori, L. (2009). *Olemisen kysyminen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
- Keski-Luopa, L. (28. 4 2009). Kohti kokonaisvaltaista ihmiskäsitystä. Minäfilosofiasta dialogiseen filosofiaan. *Psykoterapia*, ss. 277-298.
- Keski-Luopa, L. (3 2011). Ahdistus- sairauden oire vai perusvirittyneisyys elämään. *Psykoterapia*, ss. 265-281.
- Ketonen, O. (1981). Sijaisvastuu ja sairastaminen sijaisena - Martti Siirala. Teoksessa P. H. Siltala, *Psykoterapia-teoria ja käytäntö 1* (ss. 223-252). Espoo: Amer yhtymä Oy Weilin+Göös.
- Kivi, A. (1993). *Seitsemän veljestä*. Helsinki : Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Klemelä, E.;Mälkönen, K.;& Sammallahti, P. (2011). Terapeutin huoneessa kirjoituksia psykoanalyttisesta menetelmästä esipuhe. Teoksessa E. Klemelä;K. Mälkönen;& P. Sammallahti, *Terapeutin huoneessa kirjoituksia psykoanalyttisesta menetelmästä* (ss. 10-15). Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Lehtovaara, M. (1994). *Subjekttiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena*. Tampere: Tampereen yliopisto Kasvatustieteiden laitos.
- Lindqvist, M. (1991). *Auttajan varjo*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Luoto, M. (2001). Olemisen eetos ja alkuperäinen etiikka Heideggerin ajattelussa. Teoksessa S. Heinämaa;& J. Oksala, *Rakkaudesta toiseen. Kirjoituksia vuosituuhannen vaiheen etiikasta* (ss. 23-40). Helsinki: Gaudeamus.
- McDougall, J. (2000). *Ruumiin näyttämöt. Psykoanalyttinen näkökulma psykosomaattiseen sairastamiseen*. Pieksämäki: RT-Print Oy.
- Mezirow, J. (1995). *Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa*. Helsinki: Painotalo Miktor.
- Pakkanen, M. (2002). Dialogisuus opettajaksi kasvamisen haasteena. Teoksessa P. Sallila;& A. Malinen, *Opettajuus muutoksessa* (ss. 241-263). Vantaa: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.
- Peippo, A. (ei pvm). "Sijainen". *Sijainen*. Elonet, Lahti.
- Rauhala, L. (1969). *Intentionality and the Problem of the Unconscious*.

- Rauhala, L. (2005). *Hermeneuttisen tieteenfilosofian analyysseja ja sovelluksia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. (2005). *Ihminen kulttuurissa-kulttuuri ihmisessä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rechardt, E.; & Ikonen, P. (1977). *Sitominen psyykkisessä tapahtumassa*. Psychiatria Fennica julkaisusarja.
- Rée, J. (2000). *Heidegger*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Siirala, M. (1960). Elämän ykseys. Teoksessa A. Siirala; & M. Siirala, *Elämän ykseys* (ss. 7-136). Porvoo. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Siirala, M. (1981). Todellisuuden harhainen omistaminen - normaali hulluus. Teoksessa P. Siltala; R. Haavikko; K. Kauttu; H. Majava; M. Paavolainen; & K. Ryselin, *Psykoterapia teoria ja käytäntö 2* (ss. 173-200). Espoo: Weilin+Göös.
- Siirala, M. (1999). *Syvissä Raiteissa. Kansallisen itsetunnon matka*. Helsinki: Obundna r.f.
- Stenqvist, C. (1984). *Simone Weil om livetstragik - och dess skönhet*. Stockholm: Proprius Förlag.
- Tuhkasaari, P. (2013). *Ylisukupolvisuus: Integraatioprosessi psykoanalyttisessä psykoterapiassa*. Helsinki: Therapie-säätiö.
- Uurtimo, Y. (2000). *On puhuttava siitä mistä vaikenemme. Martti Siiralan ajatuksia elämästä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Varto, J. (1991). *Nuoruuden viisaus ja muita kirjoituksia peruskysymyksestä*. Tampere: Tampereen yliopiston jäljennepalvelu.
- Varto, J. (2005). *Mitä Simone Weil on minulle opettanut*. Helsinki: Kirjastudio.
- Varto, J. (2008). *Laulu Maasta*. Lahti: Osuuskunta Elan Vital.
- Varto, J. (2011). Miksi miettiä metodologioita? Teoksessa K. Holma; & K. Mälkki, *Tutkimusmatkalla. Metodologia, teoria ja filosofia kasvatustutkimuksessa*. (ss. 13-24). Helsinki: Gaudeamus, Helsinki University Press.
- Varto, J. (2015). *Isien synnit*. Helsinki: Unigrafia .
- Verhaeghe, P. (2014). *Normaaliudesta ja muista mielenhäiriöistä*. Vantaa: Apeiron kirjat.
- Vuorikoski, M. (2007). Dialogini bell hooksin kanssa: toisintekemisen tila akatemiassa. Teoksessa T. E. Aittola, *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä* (ss. 39-57). Tampere : Tampereen yliopistopaino Oy, Juvenes Print.
- Värri, V.-M. (1997). *Hyvä kasvatustutkimus - kasvatustutkimus hyvään. Dialogisen kasvatustutkimuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta*. Tampere: Tampereen yliopisto. Tampere University Press.
- Värri, V.-M. (2014). Halun kultivoiminen ekologisen sivistyksen mahdollisuutena. Teoksessa A. Saari; O.-J. Jokisaari; & V.-M. Värri, *Ajan kasvatustutkimus. Kasvatustutkimusfilosofia aikalaismetodologianäkökulmasta* (ss. 87-121). Tampere: Tampereen yliopistopaino-Juvenes Print.

